

Mustafa Dizdarevič, Milan Ivič: Dnevnik Stefana Karulika	4
Miran Perko: Kaveljja v mestu	9
Miran Perko: Življenjske zgodbe iz okolice Poljan	17
Greta Pernat: Življenjske zgodbe Martina Sagadina	23
Jolanda Račel: Življenjske zgodbe Ljekarja Svaba	33
Breda Tomazin: Življenjske zgodbe gospe Rozike	46

ŽIVLJENJSKE ZGODBE NA SLOVENJEBISTRIŠKEM
Zbirka seminarska naloga

ŽIVLJENJSKE ZGODBE NA SLOVENJEBISTRIŠKEM

ZBIRKA SEMINARSKIH NALOG

Slov. Bistrica, junij 1999

Univerzitetna knjižnica Maribor
CIP - Katalogni zapis o publikaciji

388.2 (=163.6) (497.4 - 18)

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtorji:
Mustafa DIZDAREVIČ
Milan IVIČ
Miran PERKO
Greta PERNAT
Jolanda RAČEL
Breda TOMAZIN

Slovenska Bistrica, april 1999

VSEBINA:	stran:
Mustafa Dizdarevič, Milan Ivič: Dnevnik Štefana Kurnika	4
Miran Perko: Kmetija v mestu	9
Miran Perko: Življenjske zgodbe iz okolice Poljčan	17
Greta Pernat: Življenjska zgodba Martina Sagadina	23
Jolanda Račel: Življenjska zgodba Lazarja Švaba	33
Breda Tomazin: Življenjska zgodba gospe Rozike	46

Dnevnik Štefana Kurnika
»MOJA ŽIVLJENJSKA POT«

SEMINARSKA NALOGA

Mesto:
Mila KLANČEK, dipl. strojni inženjer

Življe:
Milan Ivič
Mustafa Dizdarevič

Slovenska Bistrica, junij 1998

VSEBINA: **stran:**

Mustafa Dizdarevič, Milan Ivič: Dnevnik Štefana Kurnika	4
Miran Perko: Kmetija v mestu	9
Miran Perko: Življenjske zgodbe iz okolice Poljčan	17
Greta Pernat: Življenjska zgodba Martina Sagadina	23
Jolanda Račel: Življenjska zgodba Lazarja Švaba	33
Breda Tomazin: Življenjska zgodba gospe Rozike	46

Dnevnik Štefana Kurnika
»MOJA ŽIVLJENJSKA POT«

ŠIMBARSKA NALOGA

Mentor:
Milan KLANČIČ, dipl. etnologinja

Avtor:
Milan Ivič
Mustafa Dizdarevič

Slovenska Bistrica, junij 1998

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

JAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAS ŽIVLJENJSKI PROSTOR

Dnevnik Štefana Kurnika »MOJA ŽIVLJENJSKA POT«

SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Milan Ivič
Mustafa Dizdarević

Slovenska Bistrica, junij 1998

G. Štefan, star 82 let si je veskozi pisal dnevnik, katerega nama je zaupal in mu dal naslov »Moja življenjska pot«.

Štefan z družino leta 1942

PIŠE:

» Kakor že mnogi, ki so se lotili pisanja, pišejo svojo življenjsko pot, tako sem se tudi jaz odločil, da bi opisal kar vse sem doživel v svoji dolgi življenjski poti. Rodil sem se 26. decembra 1916 v revni kmečki družini kot osmi otrok. Luč sveta sem zagledal v težkih vojnih letih. Tedaj je namreč divjala 1. svetovna vojna z vso svojo silovitostjo. V začetku sem omenil, da sem se rodil kot osmi otrok, a nas tedaj ni bilo osem ampak pet, ker so trije prej umrli še čisto majhni. Umrli so sestra in dva bratca. Tiste čase je bilo težko preživeti, saj so razsajale bolezni, a najhujša je bila baje davica. Ker zdravniška veda ni bila izpopolnjena kot danes, marsikdo ni preživel raznih bolezni. Tudi v naši družini nam stiska ni prizanašala. Ko sta se moj oče in mati poročila, nista imela svojega imetja. Stara mama je posedovala majhen vinograd, na katerem je stala majhna hiška, v njej sta živela njena in moja mati. Prej sta moja mama in stara mama živeli na domu, kjer se je po domačem reklo pri Jakobu. Na to domačijo se je moja stara mama primožila iz Zagorja.

Po pripovedovanju moje mame je imela težko življenje, družina je bila velika, saj se jima je rodilo 12 otrok. Stari oče si je nakopal bolezen ter v 51 letu končal svojo življenjsko pot (bog mu daj večni mir). Po očetovi smrti je morala stara mama še bolj poprijeti za delo, če je hotela vzdrževati posestvo. Otroci so res odraščali in si nekateri poiskali službo. Ena od hčerk se je poročila doma. Njej in zetu je potem stara mama, ko se je močno vprašala, izročila posestvo. Izgovorila si je po tedanjem običaju nekaj preužitka v sobi pod streho gospodarskega poslopja. Tam sta potem živeli stara in moja bodoča mama, ki je bila tedaj še sirota. Hčerina in zetova družina se je povečevala tako, da je pričelo primanjkovati živeža.

Posebno se je to poznalo takrat, ko je bilo treba dati preužitek. Stara mama je po nekaj nesporazumih predlagala hčerki in zetu, če bi bilo mogoče, da se preužitek izplača. Bila sta zadovoljna. Stari mami sta izplačala še takratnih 500 goldinarjev. S tem denarjem sta potem kupili stari mami vinograd. Na parceli je stala lesena stavba, ki sta jo dali preurediti v skromno stanovanje. V to hiško se je potem priženil moj oče, kjer sta z mamo preživela ostale prelepe dni svojega življenja. Denar sta si služila s priložnostnim delom (dnino, taverh). Prekopavanje v vinogradih so prepustili sosedom, prav tako vezanje. Nekateri kmetje so celo dovolili, da so si lahko delavci posadili in posejali kakšno povrtnino, skromnost je bila vrlina ljudi. Po pripovedovanju starih ljudi, kot moja mati in stara mati, so živeli ljudje kljub skromnosti zadovoljnejše kot danes.

Ko je mati dopolnila 25 let sta prišla na obisk starejša hčerka in mož, s katerim sta živela v Mariboru. S seboj sta pripeljala prijatelja, postavnega moža, ki se je obnašal zelo dostojanstveno. Stari materi se je takoj prikupil, povrh pa ji je pri odhodu zaradi lepega sprejema in postrežbe podaril par goldinarjev. Obiski so se ponavljali in prav ti ljudje so začeli delati v maminem vinogradu. Ko so se tako večkrat videvali, so se dogovorili, da se ta svakov prijatelj in moja mati poročita. Poročila sta se leta 1902. Najprej sta živela v Mariboru, zaradi stroškov pa sta se potem preselila k nam na domačijo v Vrhole. Med tem časom se jima je rodila hčerka, ki pa je v drugem letu življenja umrla. V istem času je prav tako zbolela tudi stara mati, ki je dobila pljučnico.

Pozimi je bilo zelo hudo, daj so bile zime zelo hude, snega niso pluzili. Ta čas je trtna uš uničevala domačo vinsko trto, zato smo jo cepili na ameriško podlago, ki je zdržala napad uši. To novo vino ni bilo tako dobro kot prej, ampak so ga nekateri hvalili, še posebej če so ga pomešali s kisló vodo. Slišal sem da imajo v Mariboru baje trto starejšo čez 400 let.

Po obnovi vinogradov se je oče odločil pustiti službo v Mariboru, ker ni dobival dovolj denarja, glede na to, da je bil priden in marljiv delavec. Malo po tem sta doživela novo srečo in to v očeh novorojenega sinčka. Ker ni bilo kruha brez dela, sta se začela preživljati z delom svojih rok. Poleti sta hodila na dnino k večjim kmetom. Oče, delaven kot je bil, je istega leta poleti prevzel mlačvo žita in kot plačilo je prinašal domov del pridelka. Ker pa je bil zaslužek premajhen, je začel delati pri treh kmetih in tako potrojil zaslužek žita. Delo je bilo kar precej naporno, prav tako pa tudi zelo tvegano, saj je lahko velik dež ali toča uničila ves pridelek, kar je pomenilo, da je oče ostal brez zaslužka. Tisti čas je skoraj vsaka družina, ki je imela kaj zemlje, imela doma mlin za žito, imenovan žrmlje, kjer so mleli žito. Dokaz da nismo živeli tako slabo, je bilo tudi dejstvo, da smo si za praznike privoščili kruh, ki je bil takrat zelo drag in se je kupoval v trgovinah.

Čas, ki se nikakor ne ustavi, je teklen naprej in z njim nove stiske in težave. V nekaj letih se je naša družina povečala za tri člane in oče se je še bolj trudil za preživetje družine, kakor vsak skrben oče. Prav tako tudi mati, oba sta se trudila, da sta lahko preživela vedno večjo družino. Po resnem premisleku sta se odločila da skupaj s stricem kupijo posestvo. Na njem je stalo poslopje, katerega je moj oče preuredil v skromno prebivališče z dvema sobama, majhno vežo, kuhinjo in shrambo za pridelke in živino. Z zemljo sta dobila tudi vinograd, ki sta ga morala kasneje prodati, da sta lahko odplačala kupnino. Med tem časom sta se jima rodila še dva otroka, ki sta kmalu po rojstvu umrla zaradi bolezni. Te čase je bilo zelo malo zdravnikov, zato je bilo težko do njih, pa še zelo dragi so bili. Mnogim je tako stiska pomagala v prerani grob. Po tem ko sta kupila posestvo sta se še z večjo vnemo zagrizla v delo. Kmalu za tem je izbruhnila še ena vojna, kar je prisililo očeta, da se je odpravil v vojsko.

Pustiti je moral vso delo, pa še nekaj dolga je imel od nakupa zemlje. Tako je ostala mati z dolgovi in s štirimi otroki sama. Nekako je še šlo, saj so nekatere družine dobile vojno podporo, moja mati je ni. Bila je kriva nevoščljivost ali pa pomota. Hodila je pomagat sosedom, ki so bili premožnejši, da je dobila kaj živeža ali denarja, da je lahko kupila kaj svojim otrokom. Stiska je bila tako huda, da je že skoraj obupala, vendar je kljub temu zaupala v božjo pomoč.

Nekega dne, ko je delala na vrtu, je prišel mimo komandir žandermerije iz Poljčan, ki je bil na svojem službenem obhodu. Pozdravil jo je in povprašal po novicah, saj so tako najprej zvedeli, če se je zgodilo kaj nepredvidljivega. Ona mu seveda ni imela kaj povedati. Izgledal je prijazen in dober človek, zato mu je potožila o svoji stiski in povedala, da ne dobiva nobene podpore, čeprav je mož že eno leto v vojni. Tudi njemu se je to zdelo čudno in nepravično, zato ji je obljubil, da bo poiskal vzrok zakaj takšne družine ne podprejo. Moral je biti pošten, saj je hitro dobila odgovor, v katerem je pisalo, da podpore ne potrebuje, ker podira les iz gozda. Res je podrla nekaj kostanjevega lesa, ker je z njim poravnala nekoliko dolga, ki sta ga imela z očetom še od nakupa posestva. S tem denarjem tako seveda ni mogla vzdrževati svoje družine. Po ponovni preiskavi so ugotovili neresnico o velikih gozdnih posegih in začeli izplačevati podporo. Za našo družino se je tako začelo malo boljše življenje. Zgodilo se je tudi, da za denar niso dobili živeža, čeprav so imeli karte. V našem okolišu sta bili dve trgovini, v katerih so se dobila živila na karte. Ker sta bila dva otroka za šolanje jih je poslala v trgovini z upanjem, da bo vsaj eden prinesel nekaj domov. Čakala sta včasih tako dolgo, da je zmanjkalo živeža, ki je bil dodeljen na karte. Vojna je trajala že skoraj dve leti, ko je prišel na dopust oče, a je hitro moral nazaj. Mama se je še z večjo vnemo lotila dela. Med tem časom sem tudi jaz prijokal na svet, mama pa si je s tem naložila še eno težko breme. Verjela je v božjo pomoč in usmiljenje, ampak skrbeti in delati je morala še bolj kot prej. Mamo sem občudoval, še tudi sedaj si težko predstavljam kako nas je morala preživljati.

Štefan Kurnik danes

Po vojni je postala naša država majhna. Našo Slovenijo so pridružili Srbiji in Hrvaški. Moj oče se je živ vrnil iz vojske in božji pomoči se ima zahvaliti, da ni bil ranjen. Od vojnih

težav in boleznih je moral še nekaj časa živeti na Madžarskem, posledice pa čutil ves preostanek življenja. Prva leta po vojni smo še vedno čutili stisko, saj nova država ni mogla urediti gospodarstva, ker je gospodarstvo med vojno zelo nazadovalo. Posledice vojne so se poznale povsod, tudi pri nas doma. Takrat je naš sosed dobil novo službo, kar je pomenilo, da je imel nekaj zemlje, ki je ni mogel več obdelovati, zato jo je prodal nam. Zraven kupljene zemlje je bilo še nekaj gozda. Pridelki, ki smo jih prodali niso imeli nobene cene, pa še za mali denar je bilo težko kaj prodati, ampak obresti so rasle. Zaslužka tudi ni bilo, saj ni bilo nikjer dela. Kmalu sem tudi jaz toliko dorasel, da sem bil sposoben za delo. Kmalu sem si našel delo kot raznašalec kruha po okoliških krajih in s tem zaslužil toliko, da sem si lahko kupoval obleke. Po okoliških domačijah so me sprejeli tudi za mlatiča, kjer smo s štirimi prijatelji mlatili na cepe. Z mlatictvi sem zaslužil 170 din, kar je bilo dovolj za ene delavske čevlje in hlače. Delo sem si vedno iskal čim dlje od domačije, saj doma ni bilo nikoli pravega zaslužka....«

Za zaključek bi se rada zahvalila gospodu Štefanu Kurniku za prijazen sprejem in pogostitev na njegovi domačiji. Te dni pa Štefan ne poležava v postelji, ampak pridno dela veliko različnih del na kmetiji.

Od vas pa bi se rada poslovila z naslednjimi besedami, ki so zapisane na zadnji strani njegovega dnevnika:

*Ni hujšega gorja na sveti,
kot so zadušene solze,
ko jim na dan ni dano vreti,
pekoče padajo v srce.*

(Simon Gregorčič)

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

JAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAŠ ŽIVLJENJSKI PROSTOR

Neslov za to temo se mi je porodil v trenutku, ko sem se nekoga dne vprašal, ali smo ljudje, ki danes živimo urbano, mestno življenje, polno divjega ritma, z vso moderno infrastrukturo in oplobo obdružili vsaj nekaj tistega, kar so je skozi desetletja in več prenašali iz rola v roki pri vsaki delitvi, opravih in običajih na vsi tani, od koder vsekarle vsi izviramo.

KMETIJA V MESTU

SEMINARSKA NALOGA

Slika 1: Slovenska Bistrica, Zaštit, domačija, l. 1967

Pri nzi dijaa se je vna skupaj račelo februaia 1.1960, ko sta se pomčila oča in evača. Stanovanje je že prej najel oče pri Vodeniku v Sp. Poljčanah in ko sem 1974-81 prišel na svet se jaz, smo postali družina. Oče se je vsakodnevno vozil na dolo v IMPOH, v Slov. Bistrici, mati pa se jo po mesecih 3. leta starosti ponovno zaposlila v bližnjem Domu Dr. J. Potrča v Zg. Poljčanah. Mamo je pozval največ ga. Furman, pa tudi ga. Dolžak, večkrat pa tudi mlajši Brigita Dolžak. Oče in mati pa sta se že dogovorila, da bosta nekaj v mestu kupila parcelo in začela raje na svojem. Končno je oče kupil parcelo, velikosti 30 arav, v Slov. Bistrici tam, kjer so je takrat še obojno imelo Zaštit, saj se ni bilo polimanzovanja ure.

Izgradnja hiše je postekala tistim letom primeroma ni bilo vočno voda, no kanalizacija, no elektrika, no kuhinja, no telefona, skratka - nič. Delno so jo vse rešeno, brez bel, mešalca, no mila (namesto mila - krečna), ni bilo avtoprovoznikov, no avtomobilov.

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Miran PERKO

Klet za hišo so jo korača rečno. Cement je bil zelo težko dostopno in drag, prvotno odkupil rečno je za "mestne venarije", ki je zala na območju nekdanje današnje hiše in bila predvidena za ruščino. Apro, smo pripadali z zaščitenim trakonom iz Sp. Poljčan, kjer so ga krali. Mamo je oče sam zajemal iz Dravinje, malo reče.

Naslov za to temo se mi je porodil v trenutku, ko sem se nekega dne vprašal; ali smo ljudje, ki danes živimo urbano, mestno življenje, polno divjega ritma, z vso moderno infrastrukturo še sploh obdržali vsaj nekaj tistega, kar se je skozi desetletja in več prenašalo iz roda v rod pri vseh delih, opravljenih in običajih na vasi tam, od koder vendarle vsi izviramo.

Slika 1: Slovenska Bistrica, Zafoš, domačija, l. 1967

Pri nas doma se je vse skupaj začelo februarja l. 1960, ko sta se poročila oče in mati. Stanovanje je že prej najel oče pri Vodeniku v Sp. Poljčanah in ko sem 12/4-61 prišel na svet še jaz, smo postali družina. Oče se je vsakodnevno vozil na delo v IMPOL v Slov. Bistrici, mati pa se je po mojem 3. letu starosti ponovno zaposlila v bližnjem Domu Dr. J. Potrča v Zg. Poljčanah. Mene je pazila največ ga. Furman, pa tudi ga. Dolšak, večkrat pa tudi mlada Brigita Dolšak. Oče in mati pa sta se že dogovorila, da bosta nekje v mestu kupila parcelo in začela raje na svojem. Končno je oče kupil parcelo, velikosti 36 arov, v Slov. Bistrici tam, kjer se je takrat še enotno reklo Zafoš, saj še ni bilo poimenovanja ulic.

Izgradnja hiše je potekala tistim letom primerno: ni bilo vodovoda, ne kanalizacije, ne elektrike, ne asfalta, ne telefona, skratka - nič. Delalo se je vse ročno, brez bet. mešalca, brez dvigala (namesto njega - tretna), ni bilo avtoprevoznikov, ne pravega gradbenega materiala.

Klet za hišo se je kopala ročno. Cement je bil zelo težko dosegljiv in drag povrh. Opeko je oče dobil tako, da je odkupil zidovje t.i. "mestne vrtnarije", ki je stala na območju sedanje osnovne šole in bila predvidena za rušenje. Apno smo pripeljali z združnim traktorjem iz Sp. Poljčan, kjer so ga žgali. Mivko je oče sam zajemal iz Dravinje, malo nižje

od lesenega mostu čez Dravinjo v Sp. Polčanah. Pa še kazen je plačal za to, seveda na izviren način - s pletenko.

V novo hišo v Slov. Bistrici smo se vselili 8/6-66. Vodovod je bilo potrebno skopati prostovoljno (udarniško), prav tako kanalizacijo. Še najprej smo dobili elektriko.

Že takoj po izgradnji hiše pa je bil zgrajen tudi hlev. Tu pa se prične nadaljevanje "tradicije" kmečkih opravil, ki smo jih iz vasi prenesli v mesto. Sicer so bile tod že prej kmetije, vendar redke. Nam pa je poleg hiše ostalo še 35 arov zemlje za obdelavo. V nekaj dneh je za hišo nastala lepa in dolga njiva. Spomnim se, da je oče najel orača, to je bil (danes že pokojni) Matija Stegne, ali p.d. Poharski Tija. Ta je oral in branal na naši njivi z dvema kobilama. On je držal in obračal plug, moja mati pa je spredaj vodila kobile. Jaz, majhen otrok, pa sem vsakič, ko smo prišli na konec njive, očistil plug z otko. Ob malici, ko smo počivali, Tija ni pil drugega kot "šnops". Kobilam v senci pa je mati dala vsaki tudi velik "bat" kruha. Preden smo zopet zaorali "celino", pa je stari Tija dal kobilam tudi nekaj kapljic žganja na kruh, za večjo moč, je rekel.

Tako je bilo prvič, nato pa je Tija kobile prodal in si kupil samo enega konja, ime mu je bilo Puba. Oranje je z leti steklo s traktorjem, branati pa nam je še dolgo pomagal Puba.

Bil je krotek in zelo močan, čeprav že star. Na levem stegnu so se mu videli šivi od takrat, ko so se mladi konji stepili. Pa tudi na levo oko je bil slep. Zanj nikoli nisi potreboval šibe, oz. "gajžlje". Samo glasno besedo: "Puba!" in že je potegnil tako silovito, da je večkrat počila tudi veriga. Ker je bil krotek, sem ga spredaj lahko vodil že tudi jaz. Le "hamota" mu nisem mogel nadeti ali sneti, ker sem bil premajhen. Naučil sem se povelja za vlečnega konja: (fon.) curik (za nazaj), bista (za naprej), bista-har (za z vso silo naprej). S Pubijem sem nazadnje vozil sam, ko sem imel že 18 let in to voz ali dva betonskih kvadrov za garažo.

Danes Pohorskega Tijeka ni več in tudi Pubija že zdavnaj ne. Njuno kmetijo oz. domačijo je zravnal buldožer.

Vsako leto je pred setvijo ali saditvijo sledilo še obvezno "nabijanje" grud. Potem je večino njive mati posadila s koruzo, krmno peso ali "runkl"-om, fižolom, zeljem, repo in seveda s krompirjem. Delala je vse ročno in sama, le jaz sem tu in tam pomagal. Oče pa je bil večinoma zdoma, službeno na terenu, montaži ..

Spomladi je mati govorila, da morava posaditi fižol do Sv. Jurija. Takrat sem že tudi sam postavljaj preklje, oz. "rajce" tako, da sem za luknje uporabljal železni drog ali "pajsštango".

Sledilo je vsakoletno sušno poletje, še najhujše l. 1967 in s tem okopavanje, prekopavanje, ogrobanje, vse do 1. septembra, ko sem moral v šolo, mati pa je pričela izkopavati krompir. Po šoli sem ga pomagal pobirati vsako leto tudi jaz.

Raztresel sem ga po dvorišču, da se je posušil, da ne bi gnil in ga šele čez kakšen dan znosil v klet. Že prej, spomladi, smo namreč na Sp. Ložnici kupili vsako leto tudi majhne pujske, v začetku dva, pozneje tudi tri ali štiri, enkrat celo pet. Vsak teden je bilo treba v hlevu tudi zakuriti kotel ali "alfo", saj so kuhano krmo pujsi raje jedli. Zaradi obilo trave smo vsa leta redili tudi zajce, za katere je oče naredil kletke, oz. "zajčke".

Seveda smo imeli tudi nepogrešljive živali na dvorišču - kokoši, pa še par gosi, par rac, par puranov, par "laških" kokoši (gregecov), pa "japonsko kuro" (cipko), ki se je po večerih strašno drla na vrhu štalne strehe, preden je odšla spat, pa sokoliča, pa mlade fazane, pa kuščarja, ki se je pri nas tudi levil, nato pa odšel in leto ali dve tudi srno. Tudi pazinski puran ni manjkal. Ropotalo je pod njegovimi nogami, ko sem bežal pred njim po dvorišču. Da o gosakovih uščipih na mojih nogah ne govorim, saj sem jih občutil dovolj. Brez zvestega psa in vsaj enega mačka pa še danes ne gre pri meni doma.

Slika 2: Dvorišče kmetije v mestu

Mati je vse (razen krompirja) sadila sama. Slišal sem jo vsakič, ko je prvič zamahnila z motiko v zemljo, da je tiho dejala: "Sveti križ božji." To mi je dalo misliti ... Tudi pozneje, ko sem bil že velik, ni pustila motike meni, ampak sem lahko le metal ali ciljal krompirje v luknje, ki jih je naredila. Glede orodja še to: vsaka vrsta orodja, posamično, je imela svoje točno določeno mesto, da si ga v sili tudi ponoči našel.

Krompir je bil že v kleti prebran, nekaj za jest, nekaj za seme in nekaj za svinje. Po večerih smo se zbrali mladi, mati pa je s košaro že podnevi prinesla mlade (mlečne) koruze, da smo jo pekli na dvoriščnem ognju. Ko pa je mati čez nekaj dni ugotovila, da je koruza zrela, je dala ukaz: "Koruzo lamati!" To je pomenilo, naj pokličem še koga, ki bo lomil koruzne storže ali pa nosil koruzo s košaro z njive na domače dvorišče. Prvi večer, še posebej pa drugi, je med hišo in hlevom nastal velik kup koruze, pripravljen za ličkanje, oz. kuhanje.

Do takrat pa smo že nabrali kostanj in kuhanega jedli med delom. Ne samo mladi iz ulice, predvsem sorodniki, starejši in mlajši, smo se zbrali na sobotni večer. Najprej pri nas, nato pri njih. Mati ali teta sta spekli orehovo in sirovo gibanico, oče ali stric pa sta nam postregla z moštom. Mislil sem, da tega ogromnega kupa ne bo nikoli konec. Otroci smo ličkali bolj majhne strože, odrasli večje, oče in stric pa sta storže vezala po štiri skupaj.

Koruzni kup je bil že čisto majhen, ko je po navadi stric pričel pokašljevati na tiho, kot da bi nekaj rad.

Takrat mu je teta prikimala, češ: "No, le daj!". In je zapel na ves glas, da smo še ostali pomagali peti. Postalo je hladno, končali smo delo in odšli v hišo, kjer nas je že čakala okusna večerja. In spet pesem. Naslednji dan sem vezano koruzo obesil po vrsti na rampo, pod streho hleva ali pod napušč. Nevezana je bila za sproti, kot malo mlečna pa pujsom v slast.

In že je tu oktober - vinotoč. Ob ličkanju in tudi ob trgatvi smo pili mošt - avgustar, to je ranina. Sredi oktobra pa smo doma imeli pravo trgatev. Priprave so se pričele že prej s pranjem in žvleplanjem sodov in namakanjem preše, ki jo imamo pri nas kar v kleti. Saj ni velika, deluje le na vzmet in sveder, po katerem jo zateguješ, oz. priteguješ. Vse te priprave me je od malega učil oče, zato sem ga zadnja leta že v celoti nadomeščal. Vinsko trto je že ob gradnji hiše oče posadil okoli parcele. Posadil pa je tudi večje število sliv in ko so vsaka štiri leta še posebej obrodile, sem spoznal tudi žganjekuho. Svojega kotla nismo imeli, zato si ga je oče izposodil od kmeta iz sosednje vasi (Fošt-a), zato pa sva mati in jaz morala odslužiti (taverh) tako, da sva zanj pobirala ves dan njegove slive, oče pa mu je ob vrnitvi kotla dal še nekaj litrov "šnopsa".

11. novembra zjutraj je oče prišel ves razburjen v kuhinjo, rekoč: "Čez noč je nekdo iz kleti ukradel ves mošt!" Mati je z nasmeškom molčala, jaz sem pa po otročje odšel v klet pogledati, če je vsaj sod ostal. Seveda je ostal. Poln - vina!

Dnevi so postali že čisto kratki in tudi svinjske krme je bilo vedno manj. V "alfi" smo skuhali že skoraj poslednjo peso, krompir, korenje, repo in droben krompir, ostalo je le še nekaj koruze za kokoši pozimi. Mati je postala nemirna, kajti bližal se je dan, ko gospodinja še zadnjič v letu najbolj dela, potem pa si oddahne. Vzela je v roke koledar in rekla: "Eno soboto pred Božičem - furež!". Torej bodo koline. Največji kmečki praznik.

Vstala je prva zjutraj, okoli 5. ure. Sama je zakurila kotel, v katerega sem prejšnji dan do vrha natočil vodo. Zbudila je še očeta, rekoč: "Pojdi z motorjem po strica Albina, da bo zaklal in razdelal prašiče!". Oče se je še oblačil, ko sem iz kuhinje že slišal meni dobro znani glas. Bil je stric Albin, ki je že prišel peš k nam. Tako sva z očetom prisledla k njemu za kuhinjsko mizo, mati pa nam je postregla z orehovo potico, obloženo z raznimi keksi, zraven pa nalita vsakemu velik rumov čaj. Stric in oče sta obudila spomine, kako smo kolinili še v Sp. Poljčanah.

Stanovali smo pri Vodeniku, kljub temu pa smo imeli še v najemu štalco pri Španeringu. Takrat sem bil še premajhen, da bi sodeloval. Takrat so možje prašiča še metali na tla s kleščami na štrik. Iz hleva pa je že prišla mati v kuhinjo in rekla: "Krop vre!". To je bil znak za akcijo. Stric je iz torbe vzela »štihmeser«, mati pa mi je dala skledo za kri, v kateri pa je že bila peščica soli. Oče, stric in jaz smo stopili v hlev, s koruzo ali mlekom privabili prvega »kandidata« na hodnik, nakar smo ga vrgli na tla, stricu pa sem urno podal nož in že ga je spretno zabodel v »kašto«. To je predel srca. Nakar sem urno pristavil skledo za kri. Tako se je detalo pri nas vsa leta. Od strica in očeta sem slišal, da so včasih celo nalašč puščali žival nekaj časa, da je na ves glas kričala, da je vsa vas slišala, da imajo največji kmečki praznik. Sledila je rutina: obaranje prašiča, pri čemer si moral biti previden zaradi kropa in hitrosti zaradi snemanja ščetin. Iz »arance« smo ga posadili na »šrog« in ostali smo si oddahnili, sledilo pa je delo mesarja za razkosanje »po kmečko, po domače«.

Ob 9.30 je bila prva malica; pražena jetrca na čebuli, s kruhom ali kuhanim krompirjem.
Ob 12. uri pa pečenska iz »male ribice«, to je kvaliteten kos mesa iz zadnjega predela hrbta.

Slika 3: Furež

Pri vsakem delu sem sodeloval od pranja črev do »filanja« klobas, najprej mesenih, nato še krvavic ali »kašnatih«. Med delom pa je oče nekajkrat prinesel tudi »štefan« domačega iz kleti. Pravijo, da brez tega pač ne gre. Končno je prišel pozni večer, ko smo vsi posedli okoli mize (dnevna soba se je na ta dan spremenila v jedilnico), mati pa je na mizo postavila veliko skledo s »hartišono« juho, ki je bila najboljša prvi dan, kuhano kislo zelje pražen krompir, nato pa pečenko, oz. pečena rebrca ter zeleno solato. Pa še velik oval orehove potice in suhe slive na šnopsu. Ura je kazala že preko polnoči, ko je mati vzela iz pečice tudi krvavice, da smo še enkrat poizkusili, če so dovolj začinjene. Starejši so mi ob tej priliki povedali, da je bil v starih časih to znak za povabljenje, češ – zdaj pa domov. Tega danes ni več.

Mati se je odpravila spat, oče in stric pa sta ob »štefanu« vina pripovedovala resnične zgodbe iz polpretekle zgodovine, jaz pa sem vse do jutra napenjal ušesa.

Bila je jesen leta 1980, preden sem odšel k vojakom. Imeli smo dva velika prašiča, od katerih je bil eden še posebno živahen. Tako se je vzel na vrata štalce, drugi pa ga je spodnesel in padel je vznak. Ob padcu si je zlomil lopatico ali plečko. Zaslišal se je krik bolečine. Že sem v kuhinji pograbil nož, a me je mati ustavila. Vzela je najdaljši kuhinjski nož, ga nekajkrat nabrusila in stekla v hlev, jaz pa za njo. Prašič je ležal na boku in kričal, mati pa rekla samo: »Sveti križ božji«. In ga je zabodla, naravnost v kašto. Mrtev je obležal. Nato je rekla očetu, naj gre po strica, mesarja. Po kolinah je sledilo dimljenje, najprej mesenih klobas. Krvavice pa sem vsako leto v kotlu obaril sam, po materinih navodilih. Zvečer ali naslednji dan je največje in najlepše kose mesa stric nasolil, nakar jih je tesno zložil v kad, mati pa je dolila čez ohlajeni razsol. Za dobra dva tedna. Takrat je prišel spet

stric ali bratranec in skupaj smo naredili bunke. Po vrnitvi mesa iz sosedove dimnice ali »zelhkamre« je na podstrešju prijetno zadišalo.

Že pred tem, na kolinah zvečer, sem ob mizi vsako leto slišal materin rek: »Hvala večnemu Bogu, samo da je vse gotovo!«. Razumljivo. Vse leto je vlagala ogromno fizičnega dela in na koncu smo ji moški samo pomagali pospraviti vse sadove njenega dela zato, da je lahko med letom vsem nam postregla z jedili še posebej, ko so prišli na obisk sorodniki ali znanci, ki teh domačih jedi niso imeli doma.

Slika 4: Gospodar, oče Leopold, rojen 1931

Leto je naokrog in iz leta v leto se zgodba ponavlja. Sledili so ponovoletni prazniki, kot pepelnica, pust (ponavadi sem se našemil v ravbarja, a ne vsako leto enako) in najlepši praznik – velika noč. Za pokanje s karbidom sem navdušil še ostale fante iz vasi. Fantje ga v trgovini nismo dobili, ker je bilo pokanje za veliko noč prepovedano, za 1. maj pa ne. Zanimivo... Zato ga je kupil nekaj kilogramov moj oče. Začeli smo na veliki petek takoj po pouku in pokali vse do nedelje zvečer. Na velikonočno nedeljo sem vstal že ob 4. uri zjutraj zato, da sem prvi »zagrmel« po ulici. Važno je bilo biti prvi zjutraj, čez dan pa najglasnejši.

Ob zaključku lahko rečem le to, da sem ponosen na to, da smo vsi skupaj, s starši, sorodniki, sosedi in znanci, uspeli prenesti iz vasi v mesto vse kmečke običaje, šege in navade, vsa opravila, s skoraj vsemi kmečkimi orodji, pripomočki, celo izrazi. Zakaj? Zato, ker smo preprosti ljudje, ki vemo, da je delo – pri tleh. Vse doklej se bomo tega zavedali, se nam ni bati jutrišnjega dne.

V duhu slovenskega, štajerskega izročila, bi želel tudi pozitivno vplivati na mlajše rodove, kot sem sam. In to je tudi moja želja in namen.

Informator :

Miran Perko, Kajuhova 20, Slov. Bistrica

Fotografije : Last Miran Perko

ŽIVLJENJSKE ZGODBE IZ OKOLICE POLJČAN

SEMINARSKA NALOŽBA

Mentor:

Maja KANOP, dipl. strologinja

Urednik:

Miran PERKO

Slovenska Bistrica, junij 1998

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

JAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAŠ ŽIVLJENJSKI PROSTOR

ŽIVLJENJSKE ZGODBE IZ OKOLICE POLJČAN

SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Miran PERKO

Slovenska Bistrica, junij 1999

ŽIVLJENJSKE ZGODBE IZ OKOLICE POLJČAN

Prvo življenjsko zgodbo mi je povedal moj stric ŠTEFAN KRALJ, sedaj stanujoč v Špindlerjevi ulici v Slov. Bistrici, sicer pa je živel na Razgorju 15 pri Poljčanah. Rodil se je 20/11-1918 v vasi Grohot 6, v občini in župniji Desinič v Hrvatskem Zagorju. Ostali bratje in sestre so bili: Jože (1911), Johan (1909), Ana (1910), ki ima dva sinova, oba zobozdravnika, živita v Ljubljani. Tudi sama sedaj tam živi. Oče Jakob Kralj je l. 1923 kupil pol kmetije in pol hiše na Razgorju od kmeta Ivana Drofenika iz Sp. Brežnice. Drugo polovico sta kupila Martin in Marija Krivec. Imela sta dva otroka, Pepiko in Slaveka. Ta je pozneje padel na ruski fronti, ona pa je bila pozneje poročena na Videžu, pri Enžurju in je tudi že umrla. Imeti takrat toliko otrok in prehraniti celo družino, je bilo izredno težko. Zaščite za ženske ni bilo, izogniti se spočetju otroka pa je bilo tudi prepovedan in velik greh. Samo 1 kg pšenice je stal 45 DIN. Za ves dan dninarskega dela (tavrh) si dobil 5 DIN, mlatiči 12 DIN, gonilci mlatilnice pa 15 DIN. Revščina v stari Jugoslaviji je segala tako daleč, da so sosedje, pri Rampaherju in pri Banekih, naskrivaj pekli celo mačke, pse in poginule svinje. Spomni se tudi primera, ko jim je doma v jeseni crknila svinja, ki jo je mati redila vso leto. Z vozom so jo zapeljali v gozd in pokopali v 1 m globoko jamo, da je ponoči ne bi izkopalje lisice. Naslednji dan je bila jama prazna, ko pa so na polju pulili repo, je od sosedov zadišalo po slastni pečenki. K maši so redno hodili v Laporje, kjer je deloval dekan Ozimič, v Poljčanah pa dekan Petančič, kamor so zahajali ljudje iz Stanovskega. V šolo je začel hoditi l. 1929 v Laporje. Obiskoval jo je 4 leta, nato pa ostal doma zaradi težke bolezni. Od l. 1933, oz. 1934 je ostal doma. L. 1934 je odšel k stricu in teti na Hrvaško, v vas Miljana 57. Med II. svetovno vojno pa se je vrnil na Razgor pri Poljčanah. Fantje so odšli v nemško vojsko, drugi v partizane. Bil je napoten v nemško ujetništvo (Lager Koblenz), ki je trajalo od l. 1943 do 1945. Šele 15/11-1945 se je vrnil iz varaždinskih zaporov. Po vrnitvi iz zapora so ga Nemci mobilizirali in poslali na rusko fronto, pred tem pa je bil 3 mesece na usposabljanju v Franciji, v mestu Okser. Po vojni se je 6/9-1946 se je zaposlil v tovarni Impol v Slov. Bistrici. Tu se je tudi poročil in si sezidal hišo, kjer še danes živi. Žal sta jima umrla dva otroka. Invalidsko se je upokojil 16/11-1970. Že pred 30 leti mu je umrla še žena, s katero je bil poročen od l. 1948. Takrat je poročal župnik Ivan Šolinc. Bili so težki časi, obvezna oddaja živil in pridelkov. Celo iz nočne izmene so ga poklicali skupaj s tro-člansko skupino. Zbrali so se v Domu kulture in po napotkih odšli na teren. Ljudje so morali oddajati meso in predvsem svinjsko mast. Zaradi teže v kilogramih so se ljudje znašli tako, da so med mast primešali pire krompir ali tudi moko iz bele koruze. Vse je šlo za delavske nakaznice.

Tudi sam je dobil takšno nakaznico, celo za štedilnik, ki ga je dobil v Mariboru, ko je dokazal, da je poročen. V stari Jugoslaviji je vsa njihova družina hodila na dninarsko delo h kmetoma Pavluni in Kijec na Razgorju. Na regrutno-vojaško komisijo pa je moral celo v Zagreb. Avtobusna vozovnica od Maribora do Zagreba je takrat stala 45 DIN. Začasno so mu ugotovili nezmožnost, nakar je pristal v ujetništvu, pozneje kot nemški vojak poslan na rusko fronto. Konec vojne jih je ujela ameriška armada in zaprla v taborišče. Bili so več dni brez hrane in vode.

Čeprav že od otroštva bolan, je v življenju preстал toliko gorja, izgubil oba otroka in ženo, zato se še sam čudi, da je dočakal 81 let. Pravi, da mogoče zato, ker še danes veruje v Boga.

Gospa MARIJA SMOGAVEC, po domače Jelenkotova, iz Stanovskega 79 pri Poljčanah, se je rodila 30/5-1913. L. 1914 je že bila posvojena, ker doma ni bilo dovolj hrane za številno družino. V šolo je prvič stopila l. 1922 pri Jerneju, sicer pa se je priselila od Mlakarja iz Brežnice. En teden je hodila v prvi razred, dva tedna v drugega, tretji teden že v tretjega. Takoj je začela pisati spise, ki so jih pošiljali celo v Ljubljano. Spomni se učitelja Varl-a, ki je bil izredno strog in je otroke pretepal. Poleg šole je že v šestem letu kosila travo. V trinajstem letu ji je umrl oče. S petnajstimi leti pa je že šivala preproste obleke za vaška dekleta. Od hiše do hiše pa je hodil Franc Valand in v košu nosil naprodaj kruh. Denarja za kruh niso imeli, zato je vzel tudi fižol ali koruzo v storžih. Od l. 1930 do druge vojne je bila huda kriza in lakota. Po ves dan so čakali, da bo kokoš znesla jajce, takoj so ga odnesli v trgovino in zamenjali za sol. Če si delal na dnini, si za ves dan (redko) dobil 4 DIN. Za 10 DIN pa si takrat dobil slabo obleko. Za popravilo enega kolesa od voza, pa so dali enega teleta. V 24. letu je zbolela na želodcu zaradi podhranjenosti. Tista leta je ena krava stala 500 DIN, zelo dober konj pa 1000 DIN. Kupovali so jih na Ptuj, Krapini in Juršincih. Doma so izdelovali grablje in vile in jih prodajali. Krušni oče je delal pri nunah v bistriškem kloštru. Za dan dela je dobil en kos kruha, polovico ga je prinesel domov za otroke. Imela je sestre Tomažiko, Micko, Ivanko, sama pa je bila nezakonska. Mati je služila pri Kuneju v Oplotnici. Otroci so bili doma umazani in ušivi. Oče je leta 1914 odšel na fronto, doma je ostalo 7 otrok. Pri 15. ali 16. letih je že morala sama orati. Najbližji zdravnik je bil v Mariboru ali Celju. Za popravilo šivalnega stroja je šla 7 ur peš v Maribor, ker je vozovnica za vlak stala 12 DIN. Šele l. 1976, ko je imela 35 kg, je bila operirana na želodcu. Poročila se je l. 1932 in imela 7 otrok, letnike 1932, 1934, 1937, 1942, 1946, 1950 in 1955. Samo sin Franc se je izučil za mesarja, ostali nič. Med drugo vojno je bila hrana na karte in obvezna oddaja. Največ so jemali teleta, mast, meso in včasih tudi celega vola. Hrano so skrivali v peč in jo obložili s starimi oblekami. Če nisi hotel oddati, so ti grozili s požigom hiše. Na karte pa si dobil kvargle, smrdeče kose mesa. Za 1 otroka je l. 1942 dobila velik kos masla, moke

pa ni bilo. Moža so vzeli v nemško vojsko, najprej na Falo, v Slo. Gradec in nato v Bočno v Savinjski dolini, kjer jih je veliko padlo. Njej so sporočili, naj si pride pokopat moža, a ga je našla živega. Pri Hudi luknji je s hribov padalo kamenje, pa so vseeno prišli peš skozi Konjice domov. Ponoči so jih z brzostrelko ustražovali, sicer pa vse pokradli, enkrat Nemci, drugič »skrivači«, nikoli pa partizani. Mož je ušel iz nemške vojske. Sestra je delala pri »blokfiretju«, velikem kmetu v Hočah. Vojne odškodnine ni mož nikoli dobil, ker je služil nemško vojsko. Na Ličenci pa so ji partizanski komisarji grozili, da jo bodo ubili, hišo pa zažgali. Zato še danes jemlje tablete za živce. Kljub temu, da ji ni bilo nikoli lahko, pa se veseli še vsakega dne življenja v krogu svoje družine.

Gospa JOŽICA PERKO, roj. Strmšak, 15/3-1929 na Zg. Ložnici, sedaj stanujoča v Vorančevi ulici v Sp. Poljčanah, je povedala, da je rodila tri sinove. Lojzeta, l. 1949, Marjana l. 1950 in Damjana l. 1953. V družini je bilo še 6 otrok. Živel so kot podnajemniki pri gospodinji, ki je prodajala medenjake, otrokom jih je dala tudi zastonj. Sestra ji je iz Prekmurja prvič prinesla eno pomarančo, stric Šprager pa je bil šef na železniški postaji. Šolo je obiskovala v Slo. Bistrici do petega razreda. Ob začetku druge vojne so jo Nemci določili v prejšnji, nižji razred. Po šoli so jo Nemci poslali v Gradec, kjer so morali kopati »šicngrabne«, skupaj z ujetimi Rusi in Poljaki. Pobegnila je domov l. 1945 od tam, kjer je deloval Oberswrtz. V Avstriji je bila dve leti, za ostale delavce je vozila malico s kolesom. Ko so pripeljali nemški tanki, so dve dekleti skrili pod notranjost tanka in jih tako pripeljali do Slomškovega trga v Mariboru. Istočasno so zavezniki že bombardirali za Kalvarijo. Doma je l. 1945 in 1946 morala prati za partizane. Očeta je srečala na Pragerskem, odkoder sta peš odšla do Brežnice pri Poljčanah. Njen kasnejši mož Alojz pa je že s 17 leti moral v nemško vojsko, kasneje pa bil ujet v Italiji. Bila je revna. Morala je počakati sede na peči, da se ji je edina obleka po pranju posušila. Spomni se prvega, takrat še lesenega stolpa na Boču, zgrajenega l. 1930. Pri obnovi je delal tudi mož Alojz (mizar). Šele l. 1961 so postavili železni stolp. Tam, kjer je sedaj sedež policije v Poljčanah, je stanoval dr. Hronovsky. Trgovca Zimeta iz Poljčan pa so po drugi vojni izgnali ali ubili. Tudi oba brata Baumann so izgnali. V Sp. Poljčanah so Krajnci prodajali vino. Veliki kmetje so bili Harinski, a brez otrok. Že umrli starejši Krajcbirt je veliko trgoval z lesom. Župnik pater Roman je deloval tudi pri Kozjem. Sosed Jože Ribič z ženo Malčko se je bavil s trgovino. Sosedje so še: Beričekovi so bili kmetje z več volovi, Stanko Turin je vozil les s konji z Boča, Alojz Vežjak, roj. 1926, Frido Zor še živi sam, že umrla Neža Koprivnik, poročena Ribič, Miheci ali Kodriči, prav tako že umrli Jože Kragelj, Španeringi, eni pa so še v Hošnici, Belineti so bili lončarji, Berniki, Jura Grof, Švaganove Micka in Terezija, Grobin (bivša Vežjakova elektrarna in žaga), Potisk (čistilnica), Vute (popravljal je stare alfe), Košič (pinter), sedaj Vanček, Kegoti,

Šket (imeli trgovino v stari Jugoslaviji), domačija Kovačič, katere lastnik pa je v Gradcu.

To so tri življenjske zgodbe, ki sem jih slišal od mojih informatorjev. Štefan Kralj mi je pripovedoval pri meni doma, Marijo Jelenko sem obiskal na njenem domu na Stanovskem in Jožico Perko v Sp. Poljčanah. To so zgodbe, ki jih piše življenje. Življenje pa ubira čudna pota. Za vsakega izmed nas drugače, saj smo tudi drug od drugega ljudje različni. Te tri zgodbe, ki sem jih zapisal, so se dogajale na območju Poljčan, Sp. Poljčan, Razgorja in Stanovskega. Vsaka zgodba se nekoliko razlikuje.

Za vse, kar so ti ljudje morali prestati, jih spoštujem, občudujem in jim želim še veliko zdravih in srečnih let. HVALA VAM !

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

Informatorji: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAŠ ŽIVLJENJSKI PROSTOR

- Štefan Kralj (roj. 20/11-1918)
- Marija Smogavec (roj. 30/5-1913)
- Jožica Perko (roj. 15/3-1929)

ŽIVLJENJSKA ZGODBA
MARTINA SAGADINA

SEMINARSKA PIALOČA

Urednik:
Miro KANOP, dipl. inženirja

Avtor:
Greta FERNAT

Bistrska Bistrica, april 1999

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

VSEBINA :

1. DVOD	25
2. ŽIVLJENJSKA ZGODBA MARTINA SAGADINA	25
3. SLOVAR BESED	30
4. ZAHVALA	31
5. VIRI	32

**ŽIVLJENJSKA ZGODBA
MARTINA SAGADINA**

SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Greta PERNAT

Slovenska Bistrica, april 1999

1. UVOD

VSEBINA :

1. UVOD	25
2. ŽIVLJENJSKA ZGODBA MARTINA SAGADINA	25
3. SLOVAR BESED	30
4. ZAHVALA	31
5. VIRI	32

Slika 1: Martin Sagadin

2. ŽIVLJENJSKA ZGODBA MARTINA SAGADINA

Rodil sem se 18.11.1913 v Kočevju pri Lepogaju. Bilo nás je deset otrok, naši starši so bili zelo strogi in za vsako napako smo bili kaznovani. Tako sem še majhen postal krivca in sem se zibal na dravnico, krivca pa ni je šlo v šnico, to je videl oče. Ko sem prišel domov, me je že čaka in za svojo brezskrbnost sem bil kaznovan. Gospod šnikl je vsako leto hodil blagoslovit hiše in na koncu je še blagoslovil otrok: blagoslovi to je bila šiba, ki je vodno vrela na kljuki v hiši. Otroci smo se šel streljav in smo pazili, da nismo naredili česa narobe.

1. UVOD

Opisala bom življenjepis Martina Sagadin iz Hošnice pri Laporju. Zgodba se začne s spomini iz otroštva, nadaljuje pa se z izdelavo inštrumentov za glasbeno skupino, ki jo je skupaj s prijatelji ustanovil okoli leta 1928.

Nalogo sem pisala v prvi osebi in v domačem jeziku.

Slika 1: Martin Sagadin

2. ŽIVLJENJSKA ZGODBA MARTINA SAGADINA

Rodil sem se 18.11.1913 v Kočnem pri Laporju. Bilo nas je deset otrok, naši starši so bili zelo strogi in za vsako napako smo bili kaznovani. Tako sem še majhen pasel krave in sem se zibal na drevesu, krava pa mi je šla v *tursco*, to je videl oče. Ko sem prišel domov, me je že čakal in za svojo brezskrbnost sem bil kaznovan.

Gospod župnik je vsako leto hodil blagoslovit hiše in na koncu je še blagoslovil »otroški blagoslov«, to je šiba, ki je vedno visela na kljuki v hiši. Otroci smo se bali staršev in smo pazili, da nismo naredili česa narobe.

Doma so bili vsi pevci, zato so tudi nas otroke učili peti pesmi, predvsem cerkvene pesmi. Bilo mi je približno pet let, moji mlajši sestri pa tri leta in še ni znala dobro izgovarjati, zato je pesem »Sveta noč, blažena noč« pela takole: »Sveta noč, blaža noč, vse pospije je polnoč«. Bilo je kar smešno, vendar sem bil jaz kriv da vse spijem in so me še veliko časa zatem zafrkavali s tem.

Najmlajši otroci smo spali pod klopjo, v *lušinju* od fižola, kadar smo ga luščili. Večji otroci pa v *pojšli* ali v *štali* na »*vojdru*«; to je pograd ali prostor nad živino, kjer so bile police, starejši je spal na vrhu, ker je lažje prišel gor.

Zjutraj je mama začela *dojiti* ob šestih, takrat nas je tudi zbudila. V *štali* so pomagali starejši otroci, mi mlajši pa smo se pripravljali na šolo.

Ko je bil pa čas paše, smo morali napasti živino do sedmih zjutraj, potem pa v šolo, ki se je začela ob osmih.

Za *frošklo* smo imeli ponavadi žgance, le redko s kavo, ni bilo toliko hrane kot je danes. Mama je zelo poredko kupila malo kave, doma pa je pražila ječmen.

Ko smo bili majhni Miklavža nismo videli, pač pa parkeljna, ko je zaropotalo po vratih smo molili in jokali na peči. Ko je odšel so mama rekli: »Zaj pa nastavite posodice na okno, Miklavž bo prišo ponoči«. In res je vsak svojo krušno korpico neso na okno. Miklavž so bli ata in mama, to smo spoznali, ko smo bili že večji. Zjutraj ko smo vstali pa hitro vsak po svojo korpico, ki je bila polna orehov, jabolki, slivami, režni in brezovo vejico za svarilo.

Za božič smo delali jaslice, pastirje iz papira, ja, tako je bilo ko smo bli mi majhni.

POTEM PA SE JE ZAČELA ŠOLA:

V prvi razred smo nesli tablice pa kamenček, v razredih dalje pa zvezek in svinčnik. Mama so mi dali dve jajci, da sm neso v trgovino, zvezek je *koštal* dva dinarja.

V šoli smo *tavšali* s kruhom. Šest kron je *koštal* kruh. V šolo so ga prinesli pekovski otroci, ki so se svojega naveličali, zato so ga zamenjali z našim slabšim, tako sem tudi jaz jedel bel kruh.

V šoli smo hodili tudi na izlete, moj prvi izlet je bil v Klavžičjekovo *gošo*, drugi izlet je bil na *britof*, tretji pa na grad v Studenicah; kjer so bila sama zidovja meter široka, z okni in brez strehe. V enem oknu gradu je nesla *pura*, s trga v Studenicah, jajca.

Na izlet sm si neso eno gosje jajce za dva dinarja.

V drugem razredu je učiteljica Turnšek vedno fehtala za črešnje. Ta je bila zelo huda, tepla je z velikim ključem po glavi. Tako sem hitro nabral črešnje, ki pa niso ble s peclji. Takih brez pecljev ni hotel in jih je vsipala v lavor z vodo pred vsem razredom.

Ko smo pa bli že malo večji pa smo začeli stavkati namesto v šolo. Potepali smo se na košati bukvi, kjer smo iz košatih vej naredili gnezdo, tukaj smo bli namesto da bi šli v šolo. To ni dolgo trajalo, samo tri dni, saj so nas hitro dobli in nas zatožli. Ko smo prišli domov, kakor, da bi prišli iz šole, se je pa začelo. Začelo se je po vrsti, tako kot so stale hiše. Najprej je zavrešalo pri Drevovih, potem pri Gumzeju, nato pa pri nas Prežjekih, šli so po vrsti, mi smo bili zadnji, ker smo bili doma malo višje. Vendar to še ni blo vse, drugi dan pa je bla še kazen v šoli. No, potem pa smo prišli bol k pameti.

Nekega dne sma s Cekovim Lipekom strelala pri učitelju Logarju zunaj pred hišo in naju je videl. Ko sva prišla naslednji dan v šolo, ni nič rekel. Ko pa smo šli domov, smo vedno šli dva po dva in nas je spremil do vrat. Midva sma morala počakati, prijel naju je od zadaj za pas in dal na klop in bla sma tepena. V šoli so bli zelo strogi in so zelo topli. Tako je neki učitelj iz Savinjske imel meter, s katerim nas je tepel, da si nisem upal potem usesti.

Ko sem bil pa petnajst let star sma z bratom Tonetom začela študirat, na muziko. Problem je pa blo inštrumente kupit in nisma mogla nič druga kot, da začnema doma klesat in tako je tudi blo. Šla sma k Pahiču v Slovensko Bistrico, ki je imel žago, ki nama je dal od drevesnih ritnikov žvarcne. Les je moral biti orehov ali črešnjin. Nabrala sma metrske, jih zvezala v butaro in nesla domov. To nama je dal zastonj. Potem sma doma delala cele noči, bletve za dolbenje pa so ble doma.

Klesala sma v štali ponoči na tleh, ker oče ni smel vedet za to. Takrat ni blo elektrike, tako sma izrezala eno debelo repo in nalila ribsovo olje, navrh pa *duško* in pri tej luči klesala cele noči dokler ni nastalo tamburaško društvo, ki ga še danes vodi gospod Marjan Ireo.

Strun takrat še ni blo, ble pa so v Zagrebu, tako smo enemu prijatelju, ki je delal v Zagrebu naročili naj nam prinese nekaj strun. Prej smo imeli samo *drot*, namesto strun.

Bas smo izdelovali tako, da je bil okoli pleh, namesto strun pa navaden *drot*.

Klarinet: prevrtal sem hlod (les fušpana), naredil sem pero in je začelo piskat.

Prvi *brač*: *kuhla* in štil.

Izdelovali smo še: *bisernice*- kitara, *bogarija*- spremljava, gosli- *kontrašnica*, *berda*-kontrabas, tamburice.

Klanfice na tamburicah smo naredili iz jeklenega drota in jih priredili po posluhu.

Špilali smo tisto kar smo slišali, kar nam je prišlo na uho.

Pesem »Pride rad k meni spat...«, ki jo slišimo še danes, je igrala ena učenka v tretjem razredu in smo jo začeli peti. Špilali smo tudi pesem »Na Planincih sončece sije«.

Imeli smo pevski zbor in brat je tudi pisal note za pesmi.

Dobili smo tudi stare orgle. Igralec je imel tako debele prste, da ni mogel stisnit ene tipke naenkrat, stiskal je lahko po dve tipki, zato smo raje orgle prepustili drugemu igralcu z tanjšimi prsti.

V naši pevski skupini smo bili jaz in še dva moja brata, dva Potiska, Orešič, Petrovič in dva Drevova. Večinoma smo si vse inštrumente naredili sami, le nekaj smo jih kasneje kupili.

Špilali smo ob raznih priložnostih; rojstnih dnevih, godih, pušelšankih. Ljudje so nas radi poslušali, pa čeprav nismo bili preveč uglašeni.

Ko smo igrali na pušelšankih je vsak nekaj pil in v skupini je bilo nekaj zamerljivih, tako sta se dva stepla. Najprej je bil eden na vrhu, potem pa smo ju mi obrnili, tako, da je bil še drugi malo na vrhu. In potem se je tisti od spodaj zadril: »Kdo me je obrnil?«

Doma sem imel sestre h katerim so hodli trije fantje vasovat iz Laporja. Punce so spale v štibelcu in ker fantje ponoči niso dali miru, je najstarejša zatožila očetu, da ne bo več spala v štibelcu, ker po oknu vedno nekaj *ruži*. Oče pa so vzeli palico in pričakali vasovalce in jih natepli. Eden se je začel dreti: »Nehajte oče jaz sem Brglezovl«, in se tako izdal.

Spomnim se , da smo pri deklinah iskali pušcelce in sem *feh*tal Julčo, ki mi je rože natrgala na hitro iz *tegelca* in se me hitro odkrižala.

Slika 2: Naša glasbena skupina.(Martin Sagadin drugi z leve zgoraj, 1931)

Inštrumente, ki sma jih z bratom delala sma jih tudi prodala, večinoma igralcem v skupini. Cena je bila dva kovača (en kovač je bil deset dinarjev). Če smo *špilali* smo samo pri enem dobili kovača, drugi pa so nam dali po šest ali sedem dinarjev, (ena žemlja je *koštala* en dinar, tako je vsak dobil za žemljo).

Fantje so bili tudi *žleht*, tako so se zabavali in eden od igralcev je zjutraj ko smo se vračali domov čez *gošo*, v jezi razbil kitaro na penu. Čeprav sem mu jo prodal sem se zjokal, ker jo je blo težko naredit.

Člani skupine so peli tudi na pogrebih, tako je najmlajši član skupaj z otroki pel na grobu pesem:

Splomladi vse se veseli,
ko vsaka ptička žvrgoli,
moje srce je žalostn
ko mora jemati slovo.

Poročil sem se leta 1941 ,25. maja v Hošnico pri Laporju. Imel sem štiri otroke, eden je umrl star devet mesecev.

Svoje znanje za izdelavo inštrumentov sem prenesel na svojega vnuka, ki jih danes izdeluje zgolj ljubiteljsko.

Danes pa delam marsikaj, domače ponavadi zbudim že ob šestih zjutraj, saj smo mi bili navajeni iti zgodaj spat, ko se je naredila tema, in tudi zjutraj smo vstali zarana. Veliko berem časopise, luščim koruzo, delam pač tisto kar s svojimi leti in obolelimi kolena še lahko. Še vedno pa rad spijem kakšen kozarček črnine za zdravje.

Slika 3: Harmonij, star približno 100 let

Slika 4: Kitara, ki jo je naredil vnuk

Doma imajo nekaj starih inštrumentov, ki pa jih niso naredili sami, zanimivi so zaradi svoje starosti. Tako imajo okoli sto let star harmonij, ki še danes igra, gospod mi je tudi nekaj zaigral, imajo pa še preko petdeset let star kontrabas. Od domače izdelave pa imajo manjšo kitaro, ki jo je naredil vnuk. Danes pa še vedno radi zaigrajo ko se ob koncu tedna zbere vsa družina.

Živijo v lepi kmečki hiši, ki je bila zgrajena leta 1948 in ima še danes prvotno obliko, v njej se pa še vedno poleg obilice dela najde veselje in domačnost.

3. SLOVAR BESED:

BERDA	KONTRABAS
BISERNICA	KITARA
BOGARIJA	SPREMLJAVA
BRITOF	POKOPALIŠČE
DOJITI	MOLZTI
DROT	ŽICA
FEHTATI	PROSJAČITI
FROŠKL	ZAJTRK
GOŠA	GOZD
LUŠIJE	LUŠČINJE
KONTRAŠNICA	GOSLI
KOŠTAL	STAL
KUHLA	KUHALNICA
MUZIKA	GLASBA
POJSLA	POSTELJA
PURA	KOKOŠ
RUŽI	ROPOTA
ŠPILATI	IGRATI
ŠTALA	HLEV
TAVŠATI	ZAMENJATI
TEGELC	LONČEK ZA ROŽE
TURSCA	KORUZA
VOJDER	POGRAD
ŽLEHT	IGRIV

4. ZAHVALA

Zahvaljujem se gospodu Martinu Sagadinu za njegov čas in trud, da se je vrnil v čas svoje mladosti.

Martin Sagadin, Nolaica, 1913.

FOTOGRAFIJE:

Vse slike: razdelek slike 2, last avtorja.

5. VIRI:

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

TAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAŠ ŽIVLJENJSKI PROSTOR

INFORMATOR:

Martin Sagadin; Hošnica; 1913.

FOTOGRAFIJE:

Vse slike, razen slike 2, last avtorja.

ŽIVLJENJSKA ZGODBA
LAZARJA ŠVABA
SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. sociologinja

Avtor:
Jolanda RAČEL

Slovenska Bistrica, april 1999

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

JAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE - NAS ŽIVLJENJSKI PROSTOR

UVOD

V moji seminarski nalogi sem se odločila napisati življenjsko zgodbo. Za takšno seminarsko nalogo sem se odločila po predavanjih gospe Marje Makarovič, ki me je s svojimi navedbami in prireditimi načinom predavanja prepričala, da so tudi čisto preprosti ljudje živel tako, da so njihove življenjske zgodbe dovolj zanimive za proučevanje.

**ŽIVLJENJSKA ZGODBA
LAZARJA ŠVABA**

SEMINARSKA NALOGA

Ob zgornji zapisanem ti rada postavljam, da smo Slovenci včasih morali preveč oditi v pogledu bivanjskosti, in se preveč baročito na domači kraj in danes tudi na svojo občino, pramiki pa gledamo okrog sebe in ob tem nemara spregledamo šteje pomembna podrobnosti, ki so pomembna za razumevanje naših smil.

Prav zaradi takšnega razmišljanja sem se odločila zapisati življenjsko zgodbo človeka, ki je svoje otroštvo preživel na drugem koncu Slovenije, na Primorskem, in ga je življenjska pot prinesla na Štajersko.

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Jolanda RAČEL

Slovenska Bistrica, april 1999

UVOD

V moji seminarski nalogi sem se odločila opisati življenjsko zgodbo. Za takšno seminarsko nalogo sem se odločila po predavanju gospe Marije Makarovič, ki me je s svojim naravnim in prijetnim načinom predavanja prepričala, da so tudi čisto preprosti ljudje živeli tako, da so njihove življenjske zgodbe dovolj zanimive za prebiranje.

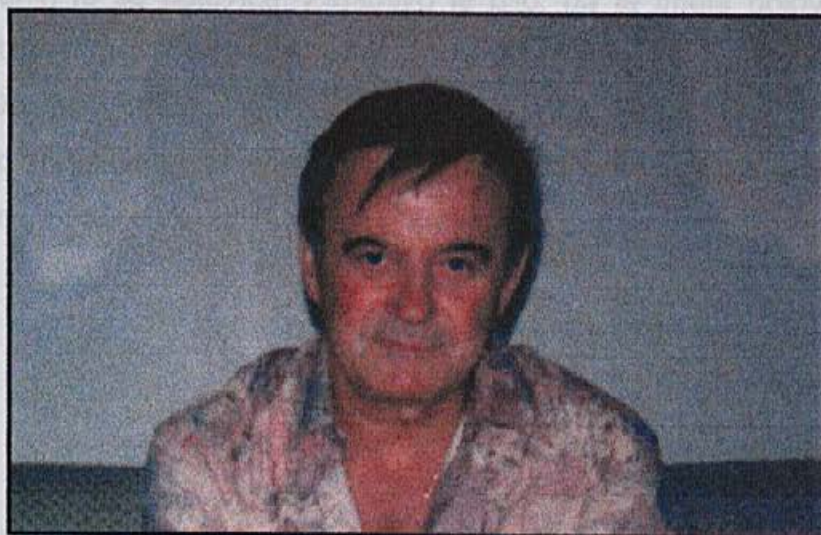
V svoji seminarski nalogi seveda nisem uporabila nobene literature. Zgodba je odsev časa in prostora, v katerih je živel moj informator. Zapiski, ki sem jih uporabila za zapis, so bili zelo obsežni. Vseh dogodkov seveda nisem mogla zapisati in tako sem izbrala le najzanimivejše.

Ob zgoraj zapisanem bi rada poudarila, da smo Slovenci včasih morda preveč ozki v pogledu bivanjskosti in se preveč osredotočimo na domači kraj in danes tudi na svojo občino, premalo pa gledamo okrog sebe in ob tem nemara spregledamo tiste pomembne podrobnosti, ki so pomembne za razumevanje nas samih.

Prav zaradi takšnega razmišljanja sem se odločila zapisati življenjsko zgodbo človeka, ki je svoje otroštvo preživel na drugem koncu Slovenije, na Primorskem, in ga je življenjska pot prinesla na Štajersko.

Svoj uvod k seminarski nalogi bi zaključila z mislijo J. W. Goetheja » Kakršnokoli je to življenje, lepo je. »

Življenjska zgodba gospoda Lazarja Švaba se začne z njegovim rojstvom dne 3. 9. 1932. Rodil se je kot prvi sin očeta Viktora in matere Rozalije, rojene Konteslabile, v majhnih vaseh z imenom Zavid. V vasi je bil petinšestdeset hiš. Danes jih je naseljenih le še polovica. Zavidovo je bilo, da se imajo kolovica probivalecove priimek Švab. Zavidovo je bilo, da se imajo kolovica probivalecove priimek Švab. Zavidovo je bilo, da se imajo kolovica probivalecove priimek Švab. Zavidovo je bilo, da se imajo kolovica probivalecove priimek Švab.

***Je bister in živahen sogovornik,
ki je kljub dopolnjenim petinšestdesetim letom
še vedno čil in poln življenjske moči.
Spomini na težko in pomanjkanja polno otroštvo
so še zmeraj živi.***

***Hiter odhod od doma, novi izzivi, lastna družina
in ponoven odhod, tokrat v tujino so ga
utrdili in mu zaznamovali
življenje.***

Življenjska zgodba gospoda Lazarja Švaba se začne z njegovim rojstvom dne 3. 9. 1933. Rodil se je kot prvi sin očeta Viktorja in matere Rozalije, rojene Kontestabile, v majhni vasici z imenom Zazid. V vasi je bilo petintrideset hiš. Danes jih je naseljenih le še polovica. Zanimivo je bilo, da je imela polovica prebivalcev priimek Švab, a si niso bili v sorodstvu. Hiša, v kateri še danes živi njegova mati, je zaščiten. Opisana je kot tradicionalna domačija v razgibanem nizu. Srednje velika okna, preprosti ravno zaključeni vhodi, širok podhod uokvirja polkrožen portal z vklesano letnico 1800.

Slika št. 1: Domačija

Ob pripovedovanju ga spomin popelje v leta zgodnjega otroštva. Spominja se, da niso imeli igrac in da so se otroci igrali razne igre s kamenjem, saj je tega tam v izobilju. Spominja se igre, v kateri so zbijali kamen. Potek igre je dokaj enostaven. Manjši kamen so postavili na večjega in ga skušali zbiti z njega. Eden izmed njih pa je moral biti čuvaj in je imel nalogo postaviti kamen nazaj na svoje mesto, če ga je kdo izmed igralcev izbil. Ob tem pa je tudi lovil tiste, ki so pobirali svoj kamen. Če je katerega ulovil, je ta moral stražiti in prejšnji čuvaj se je lahko vrnil v igro. Spomni se tudi, da so imeli kolo le trije odrasli v vasi, pa še tisti so se z njim težko vozili, saj so bile tam le kolovozne poti, polne kamenja.

Ko je bil otrok, si praktično ni želel ničesar, saj tudi vedel ni, da so kje kakšne igrače. Električne niso imeli in so si svetili s petrolejkami in z oljenkami. Kuhali so na

odprtem ognjišču, dim pa so odvajali skozi dimnik. Ko je bil star sedem let se spomni, da so si nekateri v vasi že postavili štedilnike. Po večerih so sedeli okrog ognjišča in se pogovarjali ob slabi svetlobi petrolejke. Zgodb si niso pripovedovali. Otroci so bili veseli, ko je prišel k njim na obisk stric Andrej, ki je bil krojač, in jim je pripovedoval, kje vse je bil. Ob tem se je spomnil, kako so bili takrat oblečeni. Dečki so hodili do petega leta oblečeni v »kiklo«, šele potem so dobili hlače. Običajno so hodili bos. Spominja se, da je nekdo v vasi delal čevlje z lesenim podplatom.

Hrana je bila slaba in bilo je vedno premalo za številna lačna usta. Jedli so sezonsko hrano, običajno pa polento in razna žita. Kruha ni bilo v izobilju. Pekli so ga na ognjišču tako, da so dali testo na očiščeno vroče ognjišče. Preko testa se je položil pokrov, ki so ga zasuli z žerjavico.

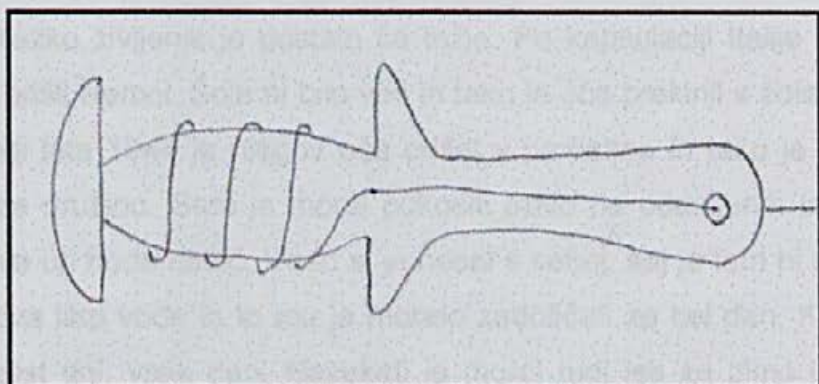

Slika št. 2: Stara mama (nona) Marija Švab

Njegova nona je bila prava mojstrica za pečenje kruha, saj je točno vedela, kdaj je pečen. Za otroke je dala na ognjišče še manjši hlebček, ki ga je zagrebla kar direktno v žerjavico.

Nona je tudi predla volneno nit, iz katere so pletli nogavice. Oče se še spominja, kako so pripravljali volno. Postopek je takole opisal: » Ko smo ovce ostrigli, se je volna oprala, ker pa se je takrat zavozlala, smo jo otroci morali ročno *skubit*. Ko je bila volna pripravljena, jo je nona spredla. Predla jo je tako, da je volno zavezala na palico in si jo dala pod pazduho. Ko je napredla približno dvajset centimetrov niti,

jo je dala na leseno vreteno. To je zavrtela in nit se je sama pričela navijati na vreteno. S prsti je uravnavala debelino niti, da je bila enakomerno debela.«

Slika št. 3: Risba lesenega vretena

Otroci so morali že zelo zgodaj začeti pomagati pri delu na kmetiji. Sam je bil star pet let, ko je že moral pasti kravo. Pozneje je pasel ovce z drugimi otroki iz vasi. Zelo zgodaj je moral vstajati (ob petih ali pol šestih) in gnati ovce na pašo. Pasli so jih ves dan do poznega večera. Ovce so se namreč najraje pasle, ko je sonce že zašlo, tako so prišli domov komaj ob triindvajseti uri.

Ker je bil najstarejši otrok, je moral poprijeti za vsako delo. Sedem let staremu mu je oče naredil koso in je moral začeti kositi. Tudi pri oranju je moral pomagati kot vodnik volov. V lesen *plih* (plug), ki je bil obit z železom le na *lemežu* (rezilu), so bili vpreženi štirje voli. Prva dva sta bila vprežena na *voje*, sprednja dva pa na *četver*. Konec njive, kjer so obračali plug so imenovali *zvrť*.

Družina je bila sicer verna, praznikov pa niso kaj dosti praznovali. Tudi niso slavili rojstnih dnevor. V vasi so imeli cerkev in so hodili k maši in k verouku. Oče pravi, da se ne spomni, da bi kakorkoli praznovali Božič, le za veliko noč so kaj boljšega pojedli. Običajno je bila to klobasa in nekaj jajc. Jajc pa niso barvali, ali kako drugače krasili. Iz zgodovine nam je znana rapalska pogodba iz leta 1920 med Kraljevino SHS in Italijo v Rapallu. Italija je dobila Trst, Gorico, Gradiško, del Kranjske in Istro. Tako je tudi moj oče živel v Italiji. Govorili so v narečju z mnogo italijanskimi izrazi. Šola je bila italijanska.. Sam si je zelo želel v šolo in tako je pričel obiskovati prvi razred že s šestimi leti. Učili so se le osnov pisave in matematike.

Spominja se, da je bil najmanjši in najmlajši v razredu. Se pa je zelo hitro učil in kmalu je toliko znal, da je lahko pomagal ostalim pri učenju.

To življenje pa je prekinila druga svetovna vojna. Vse se je naenkrat spremenilo. Težko življenje je postalo še težje. Po kapitulaciji Italije leta 1943 so v njihove kraje prišli Nemci. Šole ni bilo več in tako je oče prekinil s šolanjem do konca vojne. Pomladi leta 1944 je njegov oče odšel v partizane in tako je moj oče moral sam skrbeti za družino. Sam je moral pokositi travo na oddaljenih travnikih. Ti so ležali hribu dve uri hoda daleč. Vodo si je nesel s seboj, saj je tam ni bilo. Nesel si je lahko samo dva litra vode in to mu je moralo zadoščati za cel dan. Košnja je trajala tudi do štirinajst dni, vsak dan. Nasekati je moral tudi les za zimo in pomagati pri oranju. Leta 1945, ko je bil star enajst let, od napora ni mogel več hoditi.

Vojna se je končala in jeseni leta 1945 je začel obiskovati slovensko šolo. Naučil se je slovenskega jezika, ki ga prej ni znal. Po dveh letih, ko je dopolnil štirinajst let, je leta 1947 odšel v Maribor v poklicno kovinarsko šolo.

Novega okolja se je hitro privadil. Še vedno so živi veseli spomini na leta šolanja in na življenje v internatu. Spominja se, da se je moral naučiti marsikaj čisto na novo, saj je bilo njegovo znanje pomanjkljivo. Največ težav mu je povzročala matematika.

Živeli so v skupnih barakah v bližini Tovarne avtomobilov. V eni sobi jih je spalo osem do devet. Hrane ni bilo dosti, disciplina pa je bila prav vojaška. Bili so tudi navihani in so marsikaj ušpičili. Ker so bili vedno lačni, so hodili *rabutat* sadje in tudi po njivah so nabirali krompir, ki so si ga nato spekli na ognju. Leta 1948 se je med počitnicami udeležil mladinske delovne akcije. Kopali so kanalizacijo za novo nastajajoče mesto Nova Gorica.

Mnogo mladih fantov, ki so prišli na šolanje v Maribor, ni končalo šole. Tja so prišli iz različnih okolij in nekateri so bili stari že več kot dvajset let. Ti so imeli tudi največ težav z učenjem. Ker je bil vztrajen, in trmast ni popustil in je uspešno dokončal šolanje leta 1950. Izučil se je za strugarja in s sedemnajstimi leti postal pomočnik v Tovarni avtomobilov Maribor. Živel je v skupnih barakah vse do leta 1955, ko se preseli v samski dom na Teznu.

Slika št. 4: S sodelavci leta 1951

Iz teh časov se spominja, da so se živila in druge stvari dobile le na karte. Spomnil se je tudi zanimivega dogodka, ko so v trgovino pri Tovarni avtomobilov pripeljali večjo količino blaga, ki pa je bilo enake barve. Ljudje so ga razgrabili in čez štirinajst dni so hodili vsi enako oblečeni. Denarja ni bilo dosti, zato so karte prodali za denar in si tako lahko privoščili zabavo. Seveda pa so potem bili brez hrane. Edina zabava so bili mladinski plesi, ki so jih prirejali za mladino. Na teh plesih so se vnele prve ljubezni. Največja težava je bila v tem, da so na plese prišla tudi dekleta in okolice Maribora. Kot pravi kavalirji so jih po plesu seveda spremili domov. Hodili pa so seveda peš in tako je ponavadi bilo že jutro, ko se vrnilo domov.

Leta 1954 gre na služenje vojaškega roka. Služi v mornarici cela tri leta. Ko je leta 1955 prišel iz vojaščine na dopust, ga je na pragu doma pričakala mati z dojenčkom v naročju in mu povedala, da je dobil brata. To je bil zadnji, osmi otrok v družini.

Slika št. 5: Leta 1955 - v Partizanski cesti v Mariboru

Slika št. 5: Leta vojaščine

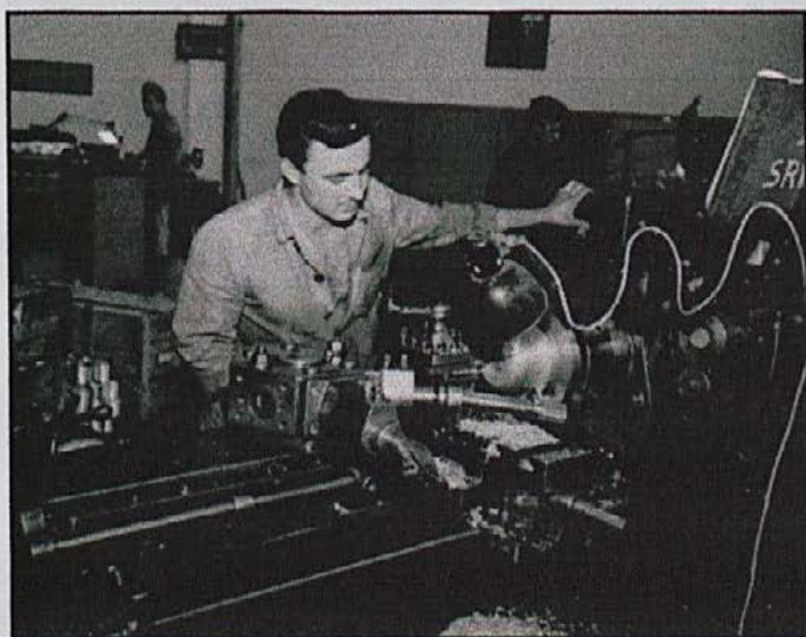

Slika št. 6: Leta 1958 na Partizanski cesti v Mariboru

Po koncu vojaščine se vrne v Maribor in se zaposli v Elektrokovini. Tam spozna svojo ženo Slavico in se leta 1959 poroči. Jeseni leta 1961 se jima rodi edina hči Jolanda. Mlada družinica živi pri ženinih starših v Mariboru.

Slika št. 7: Pomlad 1962

Slika št.8: Ob stružnici v Elektrokovini leta 1962

Nemirni duh pa mu ni dal miru. Zaradi pripovedovanja, da se v Nemčiji bolje zasluži kot pri nas, se oče leta 1965 odloči in se odpravi na delo v tujino. Dežele, kjer

se cedita med in mleko, seveda ni našel. Ob začetnem razočaranju, ko ni imel niti kje živeti in ko je bilo delovno mesto vse kaj drugega, kot je pričakoval, se vseeno odloči, da bo ostal v Nemčiji. K temu ga je vodila tudi trma in svojeglava narava, ki ga je spremljala vse življenje. Pogosto se je vračal domov k svoji družini, med letnim dopustom pa tudi v svoj rodni Zazid.

Slika št. 9: Ob spravilu sena poleti 1968

Slika št. 10: Z očetom in materjo leta 1991

V Nemčiji je sodeloval v slovenskem društvu KAJUH in se amatersko ukvarjal s kegljanjem v krajevnem društvu.

Po dolgih letih dela v Nemčiji se je leta 1996 upokojil. Danes živi v Hočah pri Mariboru. Še vedno se rad vrača v domači Zazid na obisk k svoji mami, ki ima že častitljivih sedeminosemdeset let. Oče mu je umrl pred sedmimi leti. V vasi še živita njegova brata z družinami, ostali pa so se odselili v druge kraje. V veliko veselje mu je, da se družina še vedno rada zbere okrog domačega ognjišča.

Zanimivi izrazi za predmete

studenec.....	štarna
hiša.....	šiša
stol.....	karega
krožnik.....	pijat
vilice.....	peron
nož.....	nužič
posoda za vodo.....	kuobu
čevelj.....	puastu
čevlji.....	postoli
vezalke.....	kardoni
nogavice.....	hlače
hlače.....	berješe
suknja.....	jaketa
ruta.....	fičou
ženska obleka.....	kriilo
predpasnik.....	fertof
motika velika.....	sipon
motika ozka.....	štrpača(štrpat-okopavat)
žaga na poteg.....	šigon
zakrivljen nož.....	nužič(imel ga je vsak moški)

INFORMATOR: ŠVAB LAZAR, Flisova 17, 2311 Hoče

SEZNAM FOTOGRAFIJ:

- Fotografije od št.1 do št.10. so v lasti informatorja

ŽIVLJENJSKA ZGODBA
GOSPE ROZIKE

SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Breda TOMAZIN

Slovenska Bistrica, april 1989

LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA

JAVNA DELA: POHORJE, HALOZE IN DRAVINJSKE GORICE – NAŠ ŽIVLJENJSKI PROSTOR

VSEBINA:

OTROŠTVO.....	48
Medeljski popoldnevi.....	48
Predejske hiše.....	49
O svojem stricu.....	49
DEKLJSKA LEVA V MARIBORU.....	50
V SLOVENSKI BISTRICI.....	51
Nekaj o mlinskih delu.....	52
Taki čas.....	53
NEKOJ OTLIRU.....	53
ZGODOVINA MLINARSTVA.....	55

**ŽIVLJENJSKA ZGODBA
GOSPE ROZIKE**

SEMINARSKA NALOGA

Mentor:
Maja KANOP, dipl. etnologinja

Avtor:
Breda TOMAZIN

Slovenska Bistrica, april 1999

OTROŠTVO

Gospo Rozika je bila rojena leta 1915 v Ajdovičah, kjer je preživljala otroštvo do šestega leta z mamo in očetom. Ker pa je v istih časih bilo zelo malo možnosti za Slovenijo, so je Rozikina mama (in morda še ostali brezposelni) poslali, da si poišče oolo v Italijo. Tam je njena mama delo tudi dobila in v tem času se Rozika preselila k očetovim staršem v Novo Vas blizu Slovenskih Konjic (v as je bila v Slovenskih Konjicah). Tudi je živele na kmetu s svojimi starši in očetovimi sestrami, ki so bile stare od petdesetih let do 12 do 22 let.

OTROŠTVO.....	48
Nedeljski popoldnevi.....	48
Predelava lanu.....	49
O svojem stricu	49
DEKLIŠKA LETA V MARIBORU.....	50
V SLOVENSKI BISTRICI	51
Nekaj o mlinarskem delu.....	52
Težki časi.....	53
NEKAJ O MLINU.....	53
ZGODOVINA MLINARSTVA	55

druga so večinoma prišli ali so za postopno izvezoval vzorca. Na teh nedeljskih druženjih so si izmenjevali med drugimi tudi vzorce za pletenje oz. večanje, izvedeli so novice od blizu in daleč. Da pa je čas hitreje minil, so si kakšno tudi zapeli. Te pletenice so se pogosto zavlekla tudi pozno v noč (sploh pozno, ko se je zgodaj znečilo tema zelo hitro), zato so potrebovali razsvetljavo. Ker takrat po vaah elektrike je ni bilo, so si pomagali oz. svatili s petenajskimi ali karbidnimi. Takšna večanja pa niso bila le ob nedeljah, ampak tudi v dolgih zimskih večerih, saj takrat ni bilo za preganjanje časa televizije. Ko gleda sedaj svoje naslednike, sosede in družbo nasploh, ugotavlja, da danes veli kar naprej hitro. Ne vzamajo si časa zasa, čeprav jim je delo z vsami orodji in pripomočki olajšano. Rozika pa je reja, kot bi delala ročna dela, brala (to je delala v glavnem zaradi družbe). Brala je vse, kar je dobila v roko - od časopisev oz. tednika Slovensko gospodar, ki ga je imel naročen njen stari oče, do romanov, različnih in knjig Mohorjeve družbe.

Ob dolgih zimskih večerih pa niso le delali ročnih del, temveč so tudi luščili bučnice za oja. Za to opravilo so se zbirali prav tako kot na primer za "ličkanje" in za ročna dela (taka je bila tudi bližnji sosede in sorodniki). Tudi za to opravilo je bilo značilno, da so si prepevali in si izmenjevali novice. Ko je bilo luščanje bučnic pri eni hiši končano, so se naslednjim zbirali pri drugi hiši. Otroci so pri luščanju bučnic tekmovali, kdo jih bo zluščil največ. Zluščena bučnica je nato stari oče odpeljal v ojarno, kjer je

OTROŠTVO

Gospa Rozika je bila rojena leta 1915 v Ajdovščini, kjer je preživljala otroštvo do šestega leta z mamo in očetom. Ker pa je v tistih časih bilo zelo malo možnosti za delo doma v Sloveniji, se je Rozikina mama (in množice ostalih brezposelnih) odločila, da si poišče delo v Italiji. Tam je njena mama delo tudi dobila in v tem času se Rozika preseli k očetovim staršem v Novo Vas blizu Slovenskih Konjic (vas je med Tepanjem in Slovenskimi Konjicami). Tukaj je živela na kmetiji s starimi starši ter še z štirimi očetovimi sestrami, ki so bile stare ob Rozikinem prihodu od 12 do 22 let.

S sedmimi leti je začela obiskovati takratno dekliško sedemletko v Slovenskih Konjicah, ki je bila v sedanji zgradbi Konusa. Spominja se, da v vseh sedmih letih nikoli ni zamudila pouka, čeprav je imela do šole uro hoda. Pravi, da tudi pozimi ne, kljub temu da je šla prva in gazila po polmeterskem snegu in še več. V spomladanskih, poletnih in jesenskih časih, pa pravi, da so v šolo ali k maši hodili od doma bos, da si ne bi umazali čevljev. Čevlje pa so si obuli šele malo pred vasjo. Kljub temu da ji je bilo v mladosti marsikdaj težko, saj je živela brez staršev, ima veliko lepih in nepozabnih spominov na otroštvo.

Nedeljski popoldnevi

Zelo rada se spominja nedeljskih popoldnevov, ko so si vzeli čas za počitek. Moški so se ponavadi zbrali in šli po ogledih v vinograde oz. viničarije. Zraven so nesli tudi kaj malega za pod zob.

Ženske z otroki so se dobivale po domovih sorodnikov ali bližnjih sosedov (enkrat pri enih, drugič pri drugih), kjer so delala ročna dela. Nekatero so kvačkale ali pletle, druge so vezle prtičke ali so za posteljnino izvezovale vzorce. Na teh nedeljskih druženjih so si izmenjevali med drugimi tudi vzorce za pletenje oz. vezenje, izvedeli so novice od blizu in daleč. Da pa je čas hitreje minil, so si kakšno tudi zapele. Ta srečanja so se pogosto zavlekla tudi pozno v noč (sploh pozimi, ko se je zgodaj znočilo tema zelo hitro), zato so potrebovali razsvetljavo. Ker takrat po vaseh elektrike še ni bilo, so si pomagali oz. svetili s petrolejkami ali karbidovkami. Takšna srečanja pa niso bila le ob nedeljah, ampak tudi v dolgih zimskih večerih, saj takrat ni bilo za preganjanje časa televizije. Ko gleda sedaj svoje naslednike, sosede in družbo nasploh, ugotavlja, da danes vsi kar naprej hitijo. Ne vzamejo si časa zase, čeprav jim je delo z vsemi orodji in pripomočki olajšano. Rozika pa je raje, kot bi delala ročna dela, brala (te je delala v glavnem zaradi družbe). Brala je vse, kar je dobila v roke – od časopisa oz. tednika Slovenski gospodar, ki ga je imel naročen njen stari oče, do romanov, pratike in knjig Mohorjeve družbe.

Ob dolgih zimskih večerih pa niso le delali ročnih del, temveč so tudi luščili bučnice za olje. Za to opravilo so se zbrali prav tako kot na primer za 'ličkanje' in za ročna dela (tukaj le ženske) bližnji sosedje in sorodniki. Tudi za to opravilo je bilo značilno, da so si prepevali in si izmenjevali novice. Ko je bilo luščenje bučnic pri eni hiši končano, so se naslednjič zbrali pri drugi hiši. Otroci so pri luščenju bučnic tekmovali, kdo jih bo zluščil največ. Zluščene bučnice je nato stari oče odpeljal v oljarno, kjer je

ostal dva dni in sam stiskal bučnice za olje. Bučnice je najprej 'prenal' oz. pražil ter jih nato še stiskal v stiskalnici. Oljarne so imeli običajno v mlinih.

Iz svojega otroštva pri starih starših se spominja tudi lepih trenutkov na paši, ki jih je preživela ali s sosedovimi otroci ali s svojimi tetami. Večkrat so v vročih poletnih dneh pobegnili s paše do bližnje Dravinje. Do nje je bilo le 5 minut in v njej so se nato v čisti vodi kopali, pa tudi kakšno ribo so ujeli. Spominja se, da je bila Dravinja čista le, dokler ni začel tovarnar Lavrič s proizvodnjo usnja. Takrat so našli tudi poginule ribe v reki in od takrat naprej se niso več kopali v njej.

Za otroke je bil praznik tudi, kadar se je pripeljal ali da se je peljal skozi vas kakšen avto, za katerim so tekali. Kasneje, ko je začel voziti avtobus iz Maribora do Konjic, pa so ga hodili gledat po pol ure daleč.

Glavno prevozno sredstvo je bil vlak. Ta je vozil iz Poljčan v Konjice ter naprej v Zreče po ozkotirni železnici. Vlak so imenovali Konjičan, hudomušno pa tudi 'kafe mlin'. Vozil je trikrat dnevno, imel pa je dva do tri vagone potniške, ostale pa tovarne za kovačijo v Zrečah in za konjiškega predelovalca usnja Lavriča.

Predelava lanu

Pri starih starših so imeli srednje veliko kmetijo. Gojili so pšenico, koruzo, lan, ječmen - za kavo. Imeli so tudi krave, prašiče in kokoši. Zanimalo me je, kako so predelovali lan. Pa mi je gospa Rozika pripovedovala:

Ko je lan odcvetel, smo ga populili in ga nesli v vaško sušilnico. Nato smo ga tri, vlakna razčesali in kasneje predli na kolovratu. Tako spreden material oz. klobčiče preje je stari oče odpeljal k tkalcu na Pohorje blizu Urha. Ko je bil lan stkan se je moralo platno 'plajhat'¹. To se je delalo tako, da smo ga vsak dan razprostrli po travi, še bolje pa je bilo, če je bilo sonce. Platno smo polivali z vodo, da je bilo mehkejše in svetlejšje. In dalj kot smo ga dajali ven na sonce in ga polivali z vodo, mehkejšje in svetlejšje je bilo. To se je ponavljalo tudi po eno leto, včasih pa tudi več – odvisno od kakovosti, ki smo jo želeli dobiti. Vsak večer smo morali platno nesti noter- v hišo in zjutraj spet ven, da ga ne bi kdo ukradel. Platno smo potem uporabljali za rjuhe in prte, stari oče pa je imel hlače do kolen ('draifirtlice'), nekateri pa so nosili tudi srajce. Nošnja takratnih lanenih oblek ni bila udobna, saj je bila zelo raskava. Današnje industrijsko pridelano laneno platno, ki je mnogo bolj mehko in se sploh ne more primerjati z ročno stkanim platnom.

O svojem stricu

Njen stric je bil v času njene mladosti, ko je stanovala pri starih starših, župan v Novi vasi. Zato je imel nalogo, da je skrbel in urejal za vse prebivalce v svojem kraju, uradne zadeve v podeželski občini v Slovenskih Konjicah (za same Slovenske Konjice je bila takrat mestna občina). Če je moral kdo kakšno uradno zadevo rešiti, se je oglasil pri županu, mu razložil problem, ki ga je župan sam reševal na okrajni občini. V ta namen je župan enkrat tedensko na določen dan odšel urejati zadeve na konjiško podeželsko občino za ves okraj. In to je opravil v enem dopoldnevu, kar v

¹ belit

današnjih časih , ko porabimo včasih z ureditev enega dokumenta ves dopoldan in še več, sploh ni primerljivo – je zaključila s spomini na strica.

DEKLIŠKA LETA V MARIBORU

Ko je bila Rozika stara 14 let, se je preselila k stricu, ki je živel v Mariboru. Ta je imel trgovino s starim rabljenim materialom. Zbiral oz. odkupoval je staro železo, steklo, papir in blago. Material je nato oddajal v predelavo (to delo sedaj opravlja Surovina). Stricu je Rozika pomagala pri sprejemu in sortiranju materiala, kasneje pa tudi pri obračunih. Poleg tega da je stricu pomagala pri trgovskih opravilih je redno obiskovala dekliško meščansko šolo šolskih sester. Po končanem štiriletnem šolanju je opravila Kovačev knjigovodsko – računovodski tečaj, ki si je sama plačala z prihranki. Njena največja želja v mladosti je bila, da bi postala učiteljica, vendar ji zaradi takratnih finančnih razmer to ni bilo omogočeno.

Slika 1 : Levo od mosta je stričeva hiša na sedanjem Lentu.

V stričevi hiši pa je zraven skladišča materiala bila tudi javna kuhinja, kjer so se kuhale malice za okoliške delavce. Tukaj je spoznala svojega bodočega moža, s katerim sta se 1939 leta poročila in se tega leta tudi preselila v Slovensko Bistrico. Mož je bil mlinar in je služboval v mariborskem mlinu, ki je mlel za potrebe takratne vojske. Njen mož je izhajal iz mlinarske družine iz Velike Nedelje, kjer so bili mlinarji že več generacij. Ker pa je bilo pri hiši veliko otrok – 12 , so ostali, razen dveh odšli delat v druge mlina ali pa so službovali drugod. Pri moževih starših v Veliki Nedelji so imeli poleg mlina tudi stiskalnico za bučna in sončnična olja.

V SLOVENSKI BISTRICI

Ko so se leta 1939 preselili v Slovensko Bistrico, so vzeli v najem mlin, (ob sedanjih Komunalni), katerega lastnik je bil Kunstl iz Vrhnike. Ta je bil tudi lastnik velike žage, saj je bil lastnik velikih gozdnih površin na Pohorju. Na kraju sedanje Pelkove delavnice in hiše (hišna številka – 11) je bilo včasih gospodarsko poslopje s konji, ki so jih imeli za spravlanje lesa iz Pohorskih gozdov. Ob tem gospodarskem posloju pa je na sedanjem Žmitkovem (hišna številka 3) bilo veliko skladišče lesa. Med okupacijo so žago odvzeli Kunstlu in jo dali ' Kočevarjem' (Kočevarskim Nemcem). Po osvoboditvi pa je bila žaga dodeljena takratnemu podjetju Žaga.

Slika 2: Mlin okrog leta 1950

Slika 3: Žaga s skladiščem na sedanjem ozemlju Komunalne.

Nekaj o mlinarskem delu

Njuni začetki so bili težki - se spominja gospa Rozika. Dela na srečo ni manjkalo, za dva ga je bilo celo preveč. Z mlinarstvom sta začela sama in to s celodnevним in nočnim delom. Rozika so spominja, da je do polnoči delal eden, po polnoči pa drugi. Za gospodinjjo, ki je imela še mnogo drugih opravkov ter dveletno hčer, to vsekakor ni bilo lahko. Vendar volja, delo in odpovedi ter moževa velika, že v otroštvu pridobljena ljubezen do mlinov, so bili odločilni, da so vztrajali. Po enem letu se preselijo k njima in jima pomagajo moževi starši ter sestra.

V mlin so jim vozili iz bližnjih in daljnjih krajev. Iz pohorskih koncev so jim vozili v glavnim ječmen in koruzo, iz Dravskega polja pa rž, pšenico, ajdo. Žita so jim pripeljali v mlin z vozovi, v katere so bile vprežene krave. Le redki so se pripeljali s konji. Največji promet in dela je bilo okoli velikih praznikov. To so bili božič, velika noč ter pust. V teh predprazničnih dneh se je nagnetlo na njihovem dvorišču tudi do 20 vozov. Ko so kmetje pripeljali žito v mlin, je bil to za kmeta praznik, saj so zelo redko prihajali v mesto. Velikokrat se je pripeljala zraven celo družina. Žene so šle po

nujnih nakupih (kupovale so v glavnem le sladkor, sol, franck ter kakšno manjše potrošno blago). Možje pa so skočili do bližnje gostilne in tam so marsikdaj skovali kakšno kupčijo. Marsikdaj pa se je kakšna kupčija sklenila kar na njihovem dvorišču (prodaja krave, prašiča, pa tudi zemlje).

Slika 4 : Informatorkin oče na delu v mlinu

Ko so pripeljali žito v mlin, je mlinar žito najprej stehtal, pogledal kakšne kvalitete je, ter žito stresel v poseben skladiščni prostor. Pripeljano žito so zamenjali za moko:

- za 100kg pšenice se je dobilo 80kg pšenične moke (od tega polovico bele moke, polovico pa krušne moke)
- prav toliko se je dobilo tudi za koruzo in ajdo.

Moko so nato napolnili oz. nasipali v kmetove vreče.

Nekaj časa so se ukvarjali tudi z luščenjem ječmena. Za to delo so imeli posebno pripravo 'stope' – naprava za luščenje ječmena iz zrnčnega olupa. Vendar so to delo zaradi majhnega zanimanja opustili, saj se je ječmen uporabljal le ob kolinah za krvavice in za ričet.

Težki časi

Prišla je vojna in z njo hudi časi, čeprav jim kot mlinarjem nikoli ni nič manjkalo. A po vojni so prišli z njeno družino še hujši časi, saj so ji odpeljali moža v zapor. Vzeli so jim mlin, ki ga je prevzela takratna Zadruga, ta pa ga je dala v najem drugim. Ni pa jim bil odvzet le mlin, ampak tudi vso premoženje. Tako je ostala sama brez moža in premoženja z dvema otrokoma. Znajti so je morala, kot je vedela in znala. Nekaj mesecev po moževem odhodu je rodila tretjega otroka. Rozika in otroci so čakali na očeta leto, dve, vendar so ga dočakali šele v sredini šestega leta (leta 1952). Takrat je oče tudi prvič videl svojo najmlajšo hčer. V času moževe odsotnosti je začela obdelovati njivico, ki ji je še ostala in pridelala skoraj vse, kar je potrebovala za preživetje družine. Upanje, da bo nekoč bolje, ji je dajala moč, da so se nekako prebili skozi te težke čase.

Po moževi vrnitvi začnejo zopet z mlinarstvom in mlin kasneje tudi odkupijo. Zopet se povrnejo stari časi, ko se sliši ropotanje *žrmelj* in diši po moki. Vendar bolezen je Rozikinega moža priklenila na posteljo. Spominja se kako je mož, preden je moral v bolnišnico, še zadnjič stopil v mlin ter se od njega poslovil. Iz bolnišnice se ni več vrnil. Mlin in mlinarstvo so po moževi smrti opustili in prostore namenili skladiščenju. Leta 1996 je mlin z stanovanjskim delom prodala ter se preselila v blok. Sedaj ima 5 vnukov ter 4 pravnuke. Še vedno vsak dan, ne glede na vreme, prehodi okrog 4 kilometre. Presenetilo pa me je, ko mi je povedala, da pogreša stopnice, ki so jih imeli v mlinu. Spominja se, da je po njih šla vsak dan tudi po dvajsetkrat če ne več.

Slika 5 - Fotografija je nastala leta 1996, preden so jo dal mlin porušiti

NEKAJ O MLINU

Prva lastnica, ki je bila vpisana v zemljiško knjigo, je bila Suchatsch Anna leta 1876. Leta 1909 pa so mlin s stanovanjsko zgradbo kupili Kukovitschi (ti so prišli ob premoženje) in leta 1932 preide mlin v roke Vinka Kunstla – lesnega trgovca iz Vrhnike. Ta pa je dal mlin v najem Rozikinemu možu, ki ga je kupil leta 1967.

Mlin je bil na začetku na vodni pogon s turbino oz. tako imenovani 'folgater'. Kanal za dotok vode v mlin se je začel pri jezcu (malo višje od vrtca) in je bil speljan mimo

sedanje mestne pekarnice in naprej mimo sodarja Preloga, do mlina oz. žage. Voda iz kanala se je potem zopet izlivala pred mostom v strugo Bistrice. Kanal je bil na začetku prost (kot potoček), kasneje so ga zabetonirali. Če je bilo vode malo, so jo morali zbirati. V ta namen so imeli vodne zapornice, ki so jih ob slabem pretoku spustili in ko je bil kanal poln so zapornice zopet sprostili ter pognali mlin. Kasneje je vodno turbino zamenjal elektromotor, z 12 konjskimi močmi. Vodni kanal je sedaj dobil drugo funkcijo. Pred nekaj leti so ga zaprli in ga uporabili za kanalizacijo.

Slika 5 : Fotografija je nastala leta 1998 preden so ta del mlina porušili

Na sliki spodaj pa še lahko občudujemo kanal nekoč, ko so ga uporabljali le še otroci (slika je nastala okrog leta 1961), saj je vodno silo nadomestila elektrika.

Slika 6 : Otroški 'rafting' na vodnem kanalu

ZGODOVINA MLINARSTVA

Mlini niso le proizvodni objekti, so element pokrajine in gospodarskega dogajanja, ki so vplivali na režime in urejanje vodotokov, na naselja in okolje ter na življenje ljudi. Vodni mlini so imeli izredno pomembno vlogo v preskrbi prebivalstva z moko in kruhom. Zaradi njihove številčnosti in svojske arhitekture so bili karakteristika pokrajine. Zdaj, ko se je obdobje vodnih mlinov s skoraj 2000-letno tradicijo v glavnem že izteklo, tudi kakšen obstoječi samotar nema več istega pomena kot nekoč. Danes so mlini turistična atrakcija. Ponekod uporabljajo mline za osebno porabo, le redki pa se odločijo za to staro obrt in še ta je le stranska dejavnost.

Mlinarstvo je prav gotovo ena najstarejših dejavnosti človeškega rodu, med proizvodi iz žita je od davnih časov moka osnova za celo vrsto živil. Že pred uveljavitvijo poljedelstva je bilo nabiranje raznih semen vir za oskrbo gospodinjstev. Najprej so ljudje jedli surova žitna zrna, pozneje so jih začeli kuhati, še pred pridelovanjem žita pa so znali iz divjih semen in iz posušenih črvov pripraviti moko. Delali so tudi ribjo moko iz posušenih rib, nato tudi moko iz plodov različnih palm. Mletje je torej mnogo starejše od pridelovanja žita. Ročni mlini ali žrmlje so omogočili bistveno povečanje produktivnosti mletja. Še bolj se je povečalo proizvodnja, ko so začeli uporabljati za pogon žrnelj tudi domače živali. Za pogon žrnelj so uporabljali različne sile _ najprej človeško in živalsko silo, kasneje pa tudi vodo in veter.

Naslednje obdobje je bilo obdobje vodnih mlinov in mlinov na veter. Trajalo je od prvega stoletja pred n.št. pa do začetka 20.stoletja, ko so se morali vodni mlini umikati modernim mlinskim napravam. Prvi mlini na vodni pogon se pojavljajo v prvem stoletju v hribovitih predelih Male Azije. Zaradi majhne zmogljivosti je tak mlin deloval le za potrebe ene družine. Rimljani so znatno izpopolnili to vrsto mlina. Vodoravno vodno kolo so postavili navpično. S tem so jim povečali hitrost mletja. Pri tehnološkem razvoju vodnih mlinov ne opažamo v celotnem obdobju njihovega

delovanja kakih bistvenih sprememb. Spremeni so le način dotekanja vode in mlinsko pogonski pogonsko kolo. V rimskem obdobju so bila v vsesplošni rabi mlinska kolesa na spodnji dotok vode. V srednjem veku pa so pričeli uporabljati mlinska kolesa na srednjo in spodnjo vodo; ta je padajoče dotekala na sredo ali na vrh kolesa in tako je poleg kinetične energije vodnega curka tudi teža vode vrtela mlinsko kolo.

Bistvena sprememba v razvoju mlinarstva se je začela v 19.stoletju, do so uvedli valje namesto prejšnjih mlinskih kamnov. Mlin na valje so izumili leta 1588, vendar se takrat v praksi še ni uveljavil. Leta 1774 so imeli v Angliji mline s kamnitimi valji, ki so jih kasneje zamenjali z železnimi.

Pravo revolucionarno spremembo v mletju moka je pomenila uvedba parnega in električnega pogona. Proizvodnja je bila odtlej samostojna in manj odvisna od naravnih pogonskih sil oziroma rek, potokov in vetra. Mlin na paro je pomenil zmago nad naravo, začetek prave mlinske industrije.

V 20.stoletju so parne mline premagali električni mline, ki so do sredine 20.stoletja dokončno zatrli tudi mline na vodni pogon.

- Slika 2 : lasti informatorke
- Slika 3 : lasti informatorke
- Slika 4 : lasti informatorke
- Slika 5 : lasti Ivanke Vernik - ko živi v neporušanem delu mlina
- Slika 6 : lasti Ivanke Vernik

Teksti niso jeziki na tvojemu. Če si jih dopustno z nekatimi napisani v slovenskem jeziku.

VIRI

- Jurij Titi : Vodni mlini in mlinarstvo v slovenski Istri ,Koper:Lipa,1988
- Izpis iz zemljiške knjige

INFORMATOR

- Informatorica je želela ostati anonimna

SLIKE

- Slika 1 : dokumentacija Večera
- Slika 2 : last informatorke
- Slika 3 : last informatorke
- Slika 4 : last informatorke
- Slika 5 : last Ivanke Vernik - še živi v neporušenem delu mlina
- Slika 6 : last Ivanke Vernik

Teksti niso jezikovno urejeni, ker so po dogovoru z mentorico napisani v pogovornem jeziku.

Knjižnica J. Vošnjaka Sl. Bistrica
Slovenska Bistrica

ar 39

ŽIVLJENSKE

zgodbe

0086659

COBISS *